

Kertomuksia itsellisestä äitiydestä

Pihla Honkaniemi & Sonja Nyman

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2019

Kasvatustieteidenlaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Honkaniemi, Pihla. Nyman, Sonja. 2019. Kertomuksia itsellisestä äitiydestä. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 72 sivua.

Itsellinen äitiys on harvinainen, mutta yleistymässä oleva tapa perustaa perhe ja saada lapsia. Tässä narratiivisessa tutkielmassa tavoitteenamme oli tutkia itsellistä äitiyttä ja selvittää, miten äidit kertovat omasta polustaan itsellisiksi äideiksi.

Aineistomme koostui yhdeksästä itsellisen äidin haastattelusta. Aineistonkeruumenetelmänä toimi kerronnallinen haastattelu. Aineisto analysoitiin narratiivisesti käyttäen temaattista analyysia ja tarinan rakenteiden tutkimusta Labovin (1972) mallia hyödyntäen.

Äitien kerronnasta tunnistettiin kaksi eri tarinatyyppiä, jotka nimettiin eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivaksi kertomukseksi sekä käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioivaksi kertomukseksi. Keskeisin ero näiden tarinatyyppien välillä oli se, että eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivassa kertomuksessa naiset pohtivat itselliseen äitiyteen liitettyjä moraalisia kysymyksiä ja käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioivassa kertomuksessa pohdittiin perheiden kohtaamia käytännön haasteita yksinhuoltaja-arjessa.

Tämä tutkimuksen keskeinen johtopäätös oli, etteivät kaikki äidit suhtaudu perhemalliinsa samalla tavalla. Tulostemme perusteella ydinperhekeskeinen yhteiskunta on ongelmallinen ydinperheen normista poikkeavien perheiden kannalta. Tulevissa tutkimuksissa tulisi selvittää, millaisin keinoin moninaisten perhemuotojen tarvetta perustella omaa perhemuotoaan itselle sekä muille voidaan vähentää ja perhemuotojen asemaa näin helpottaa.

Asiasanat: itsellinen äiti, perheen perustaminen, ydinperheen ideologia, perheiden moninaistuminen, narratiivinen tutkimus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	4
1.1	Itsellisen äitiyden aiempi tutkimus	5
1.2	Moninaiset itselliseksi äidiksi tulemisen tavat ja niitä säätelevät lait ...	11
1.3	Itsellinen äitiys ja ydinperheen ideologia.....	15
1.4	Tutkimustehtävä	22
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
2.1	Narratiivinen lähestymistapa.....	23
2.2	Kerronnallinen haastattelu ja aineiston keruu.....	26
2.3	Tutkimukseen osallistujat	28
2.4	Aineiston analyysi	29
2.5	Eettiset ratkaisut.....	32
3	KAKSI KERTOMUSTA ITSELLISESTÄ ÄITIYDESTÄ	34
3.1	Tarinatyyppit	34
3.2	Eettisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus	35
3.3	Käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus	39
4	POHDINTA	47
4.1	Tarinatyyppit ydinperheideologiaa haastamassa	47
4.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja jatkotutkimushaasteet	51
5	LÄHTEET	56
6	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Suomessa alhainen syntyvyys ja sen synnyttämä huoli ovat olleet keskustelun kestoosuosikkeja 2010-luvulla. Syksyllä 2019 Suomen alhaisesta syntyvyydestä keskusteltiin taas laajasti, kun Tilastokeskus julkaisi uuden, synkeältä näyttävän Väestöennusteen (Tilastokeskus: Väestöennuste 2019). Samaan aikaan otsikoihin ovat nousseet itselliset naiset, jotka eri syistä lähtevät perustamaan perhettä yksin esimerkiksi hedelmöityshoitojen avulla (Helsingin Sanomat 2016; Maaseuduntulevaisuus 2018; Yle Uutiset 2018). ”Vauvapulasta” huolimatta itsellisten naisten pääsy hedelmöityshoitojen kentälle on tähän asti nähty kiistanalaisena asiana (Golombok 2005; Nipuli 2015) ja lapsen isättömyyttä sekä itsellisten naisten kyvykkyyttä äitiyteen on ajoittain arvosteltu rajustikin (Nipuli 2015). Asenneilmapiiriä kuvastaa se, että itselliset naiset ovat voineen käyttää hedelmöityshoitoja vuodesta 2006 alkaen (Laki hedelmöityshoidoista 2006), mutta eivät ole olleet oikeutettuja julkisen sairaanhoidon Kela-tukiin. Nyt Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirit ovat ensimmäistä kertaa laajentaneet lapsettomuushoidot koskemaan myös itsellisiä naisia (Yle Uutiset 2019). Tämä mahdollistaa hedelmöityshoidot myös vähävaraisille itsellisille naisille, sillä yksityisillä klinikoilla hoitojen hinta voi kivuta kymmeneen tuhansiin euroihin. Vaikka uudistus on alkutekijöissä ja käytännössä yksityisen puolen hoidot ovat yhä nopeampi ja varmempi tapa lähteä toteuttamaan omaa matkaa itselliseksi äidiksi (Sateenkaariperheet 2019), päätös voidaan nähdä merkittävänä asenteellisena sysäyksenä kohti erilaiset perhemuodot huomioivaa yhteiskuntaa.

Suomessa itsellisen äitiyden tutkimus on vähäistä, mutta aihetta on tutkittu ainakin hedelmöityshoitojen kentälle pääsyn näkökulmasta (Nipuli 2015), yksin adoptoineiden naisten näkökulmasta (Sukula 2009) sekä muutaman opinnäytetyön muodossa (Arola & Tapio 2014; Nipuli 2012; Viittala 2013). Lisäksi Itä-Suomen yliopistossa on käynnissä Avioliittoperheen tuolla puolen-tutkimushanke, jossa itselliset äidit ovat yksi tutkittava ryhmä (Itä-Suomen Yliopisto 2019). Muualla maailmassa itsellistä äitiyttä on tutkittu äitiyden näkökulmasta (Hertz 2006; Leiblum, Palmer & Spector 1995; Mannis 1999), ja

avattu sitä muun muassa laillisuuden näkökulmasta (Bock 2000), lasten näkökulmasta (Golombok & Badger 2010; Golombok, Zadeh, Imrie, Smith, & Freeman 2016), äitien henkilökohtaisen reflektoinnin näkökulmasta (Graham 2017; Zartler 2014), perhesuhteiden riittävyden näkökulmasta (Hertz & Ferguson 1997), sekä hedelmöityshoitoihin ja tuntemattoman luovuttajan käyttämiseen liittyvien teemojen kautta (Klock, Jacob, Maier 1996; McCandless & Sheldon 2008; Murray & Golombok 2005; Zadeh, Freeman & Golombok 2017). Tässä tutkimuksessa haluamme laajentaa ymmärrystä itsellisten äitien asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Keskitymme yhdeksän äidin omakohtaisiin kertomuksiin vanhempana olosta ja tuomme esille asioita, jotka he ovat kokeneet haastaviksi oman vanhemmuutensa matkalla. Keskustelemalla asioista, jotka varjostavat itsellisten naisten äitiyttä kyseenalaistamalla heidän oikeutensa tulla äidiksi, rajoittavat heidän mahdollisuuksiaan perustaa perhe tai haastavat heidän yksinhuoltaja-arkeaan, voimme myös ymmärtää sitä, miten voisimme paremmin tukea monimuotoisia perheitä tulevaisuudessa.

1.1 Itsellisen äitiyden aiempi tutkimus

Tässä tutkimuksessa käytämme termejä itsellinen nainen ja itsellinen äiti. Itsellinen nainen viittaa henkilöön, joka toivoo saavansa lapsen yksin ilman parisuhdetta. Itsellisillä äideillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka ovat muodostaneet yhden vanhemman perheen. Vaikka käytämme tässä tutkimuksessa pääosin sukupuolittuneita termejä *äiti* ja *nainen*, itsellinen äitiys ilmiönä ei rajoitu binäärisen sukupuolijakauman mukaisesti. Itsellisten äitien perheissä yksinvanhemmuus on aina harkittua ja suunniteltua (Golombok ym. 2016), jolloin ilmiöön ei liity surua erosta tai toisen vanhemman kuolemasta. Näissä perheissä suurin eroavaisuus perinteiseen ydinperheeseen on siinä, että äiti vastaa vanhemmuudesta yksin ilman puolison tai sen kautta saatavan tukiverkoston apua. Käytännössä itsellinen äitiys on moderni yksinhuoltajuuden muoto, jossa korostuvat samat haasteet kuin muillakin yksinhuoltajilla. Keskitymme itsellisten vanhempien perheisiin naisten

näkökulmasta, vaikka perheen perustamisen toive ja vauvakuume eivät luonnollisesti rajoitu ainoastaan naisiin. Itselliseksi isäksi ryhtyminen on kuitenkin hankalaa, sillä sijaissynnytykset on kielletty Suomessa (Laki hedelmöityshoidoista 2006) ja adoptiolapsia myönnetään todella harvoin itsellisille miehille. Osittain siitä syystä itsellinen äitiys on itsellistä isyyttä laajempi ilmiö ja kipuaakin vuosi vuodelta kauemmas marginaalista kohti tunnetumpia perhemuotoja.

Vuonna 2017 kaikista lapsen saaneista noin 9 prosenttia synnytti avio- tai avoliiton ulkopuolella (THL perinataalitalasto - Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2018). Itsellisten äitien lukumäärää Suomessa ei kuitenkaan voi suoraan päätellä tästä lukumäärästä, sillä se pitää sisällään itsellisten naisten lisäksi myös esimerkiksi leskeksi jääneiden naisten perheet ja eroperheet. Suomessa myös perustetaan jonkin verran yhden vanhemman perheitä adoptoinnin kautta. Vuonna 2017 suomessa tehtiin 396 ulkomaan adoptiota, joista 30 prosenttia oli yhden vanhemman adoptioita (Tilastokeskus: Adoptiot 2017). Hedelmöityshoitoihin hakeutuminen ja inseminaation käyttö ovat jatkuvasti kasvattaneet suosiotaan tapana tulla itselliseksi äidiksi (Golombok 2015, 139). Siksi suuntaa antavia lukumääriä ilmiön yleisyydestä voi löytää myös yksin hedelmöityshoitoihin lähtevien tilastoista. Esimerkiksi vuonna 2012 hedelmöityshoitojen avulla lapsen sai 157 itsellistä naista, adoption kautta 40 itsellistä naista ja kaiken kaikkiaan yksin lapsen saaneita oli 4000 (THL yhden vanhemman perhe 2019). Yksin lapsen saaneiden lukumäärään kuitenkin sisältyy itsellisten äitien lisäksi myös monista muista syistä yksin lapsen saaneet vanhemmat. Itsellisen äitiyden kohdalla on siis kyse melko pienestä ilmiöstä, joka kuitenkin koskee suoraan ja välillisesti laajempaa joukkoa ihmisiä.

Kulttuurinen kertomus itsellisestä äitiydestä. Perhesuhteet on Suomessa käsitetty yksityiseksi asiaksi, mutta kuitenkin niitä määritellään julkisessa tilassa esimerkiksi lainsäädännön ja lääketieteen käsitysten kautta (Kuosmanen 2007). Myös aikakauslehdissä, mediassa ja tieteellisen tutkimuksen tuloksissa esitetyt johtopäätökset muokkaavat yleistä käsitystä erilaisissa elämäntilanteissa olevista ihmisistä, sillä ne tarjoavat mallitarinoita itselle vieraista ilmiöistä. Julkinen tai

kulttuurinen kertomus jostakin ilmiöstä ei koostu yhdestä ainoasta tositarinasta, vaan monesta keskenään kilpailevasta tarinan osasta, joita tuottavat esimerkiksi yksilöt, media sekä lainsäädäntö. (Sukula 2009, 13.) Itsellisten äitien kohdalla julkista kertomusta on muokannut monenlainen keskustelu. Itsellisten äitien ilmiötä on selitetty muun muassa naisten ratkaisuna siihen, että miehet ovat haluttomia tai kykenemättömiä sitoutumaan vakaaseen perhe-elämään, lasten kasvatukseen tai pitkäaikaiseen parisuhteeseen (Hertz & Ferguson 1997). Golombokin (2015) mukaan joskus voidaan ajatella itsellisten äitien kärsivän psykologisista haasteista, koska he eivät ole muodostaneet pysyvää parisuhdetta. Yhteistä näille näkemyksille on se, että niissä itsellinen äitiys nähdään viimeisenä vaihtoehtona perustaa oma perhe, jos parisuhdetta ei olla ”onnistuttu” saavuttamaan. Itsellinen äitiys onkin aiemmissa tutkimuksissa usein mielletty vaihtoehtoiseksi tavaksi perustaa perhe vasta silloin, kun sopivaa kumppania ei ole löytynyt (Bock 2000) ja ilmiöön on liitetty toteutumaton unelma ydinperheestä (Golombok ym. 2016). Vasta viime vuosina mediassa on ilmestynyt myös kertomuksia siitä, miten itsellinen äitiys voi olla ensisijainen tai kahden vanhemman perheen kanssa verrannollinen perhemuoto (Helsingin Sanomat 2016). Tulevaisuudessa voisikin olla hedelmällisempää nähdä itselliset äidit vahvan toimijuuden naisina, jotka ovat onnistuneet saavuttamaan pitkäaikaisen unelmansa omista lapsista perinteisestä ydinperhenormista huolimatta.

Hedelmöityshoitolakia valmisteltiin 2000-luvun alussa, jolloin itsellisiin äiteihin liitettiin ennakkoluuloja heidän normaaliudestaan, aitoudestaan, uskonnollisuudestaan tai moraalikäsitteistä, ja heidän pystyvyytensä äitiyteen kyseenalaistettiin (Nipuli 2015). Myös Golombok (2015, 141) mukaan itsellisten äitien moraalista ja hyvää äitiyttä on arvosteltu rankasti ainakin englantilaisessa ja amerikkalaisessa mediassa. Toisaalta itsellisten naisten harteille voidaan joskus langettaa superäidin viitta, mikä nousee esiin esimerkiksi tutkimuksemme aineistossa. Itsellisten äitien oletetaan, usein oikeutetustikin, tuntevan suurta äitiysviettiä (Nipuli 2015), joka on perinteisesti liitetty hyvän äidin ominaisuudeksi (Kelhä 2013). Koska itselliset äidit ovat itse valinneet

yksinhuoltajuutensa, heihin ei välttämättä lyödä samanlaista negatiivista leimaa, mikä saatetaan liittää tahattomien yksinhuoltajien perheiden hyvinvointiin. Toisaalta superäidin viitta voi olla taakka, mikä tulee esiin esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa. Vaikka itsellinen äiti tulee yksinhuoltajaksi tarkoituksella, hänelläkin on oikeus väsyä ja tuntea negatiivisia tunteita perhe-elämää kohtaan.

Itsellisiin naisiin liittyy myös ikää, ammattia ja toimeentuloa koskevia oletuksia. Aiemman kansainvälisen tutkimuksen pohjalta itsellisten naisten hedelmöityshoidot on usein nähty keski-ikäistyvien naisten ilmiönä (Bock 2000; Hertz & Ferguson 1997), johon on liitetty korkea koulutus ja taloudellisesti vakaa elämäntilanne (Hertz & Ferguson 1997; Klock, Jacob & Maier 1996; Leiblum, Palmer & Spector 1995). Uudemmissa itsellisen äitiyden tutkimuksissa tämän opinnäytetyön ohella tällaista itsellisen naisen stereotypiaa on pikkuhiljaa murrettu (esim. Nipuli 2015) ja kyseenalaistettu (Hayford & Guzzo 2015). Voidaan olettaa, että itsellisen äitiyden ilmiön yleistyessä myös äitien ikäjakauma laajenee. Tavanomaisen kulttuuriin sitoutuneen ikäjärjestysten rikkominen on kuitenkin moraalinen kysymys (Kelhä 2013), jolloin nuoren naisen itsellinen äitiys voi olla vaikea hyväksyä (Nipuli 2015). Itsellinen äitiys on helpompi käsittää viimeisiä hedelmällisiä vuosiaan elävän henkilön vaihtona saada oma perhe, kuin nuoren naisen tietoisena valintana.

Itsellisten äitien perheiden hyvinvointi. Tutkimukset ovat osoittaneet vääräksi yleisen väittämän, jonka mukaan lapsen kasvun kannalta kahden eri sukupuolen vanhemmuus olisi tärkeää (Biblarz & Stacey 2010). Esimerkiksi yksinhuoltajaäitien perheissä lasten heikentynyt hyvinvointi ei yleensä johdu isättömyydestä, vaan eron aiheuttamasta stressistä (Dunn, Deater-Deckard, Pickering, O' Connor & Golding 1998; Hampden-Thompson 2013, Murray & Golombok 2005). Lapsien hyvinvointiin ja kasvuun vaikuttavia tärkeitä tekijöitä ovat vanhempi-lapsisuhteen välinen laatu, perheen taloudellinen tilanne tai esimerkiksi vanhemman mielenterveysongelmat, ei heteronormatiivisesti rakentunut ydinperhe (Golombok ym. 2016). Yksinhuoltajaperheissä havaittu

alentunut koulumenestys selittyy yleensä lapsen sosio-ekonomisella taustalla (Marks 2006).

Itsellisillä äideillä on todettu olevan hyviä valmiuksia äitiyteen (Mannis 1999). Itselliset naiset ovat itse perustelleet valmiuksiaan ryhtyä yksin vanhemmiksi muun muassa, vastuullisuudella, vakaalla taloudellisella tilanteella, heidän kyvyllään tarjota rakkautta ja hoivaa lapselle sekä sillä, että he ovat ikänsä puolesta henkisesti kypsiä vanhemmiksi (Bock 2000). Tutkimuksissa lahjasoluja käyttäneet itselliset äidit tai naimisissa olevat äidit pärjäsivät yhtä hyvin henkisen hyvinvoinnin, äitiyteen sopeutumisen ja äitiyteen liittyvän stressin suhteen (Murray & Golombok 2005). Naisten johtamien perheiden lasten hyvinvointi oli myös aikuisiällä samansuuntaista ja hieman korkeampaa, kuin tutkimukseen osallistuneiden heteroperheiden lapsilla, ja vanhempi-lapsisuhde osoittautui laadultaan myönteisemmäksi (Golombok & Badger 2010).

Alustavien tutkimusten perusteella voidaan itse asiassa todeta, että äitien vanhemmuus on erityisen lämmintä, jos hän ei jaa sitä miehen kanssa (Aarnio 2014) ja että yhden vanhemman perheissä on taloudellisesta niukkuudesta huolimatta huomattavan paljon rakkautta (Törrönen 2012). Yksinhuoltajaäidit ja muut naisten perheet joutuvat yhdistelemään vanhemmuudessaan feminiinisiä ja maskuliinisiä piirteitä, jolloin he kasvattavat lastaan lämpimästi, mutta joutuvat myös käymään läpi maskuliinisuuteen liitettyjä rajuja ristiriitoja perheen sisällä. (Aarnio 2014.) Äitien kasvattamat pojat vaikuttavat myös olevan joustavampia sukupuoliroolien suhteen verrattuna heteropariskunnan kasvattamiin poikiin: pojat olivat yhtä maskuliinisia, mutta he omasivat enemmän feminiinisyyttä kuin äidin ja isän kasvattamat pojat (MacCallum & Golombok 2004). Tyttöjen feminiinisyyteen tai maskuliinisuuteen isättömyydellä ei näytä olevan vaikutusta (MacCallum & Golombok 2004). Itsellisten äitien lasten hyvinvointia voidaan selittää myös sillä, että heidän ajatellaan olevan erityisen motivoituneita vanhempia perheen perustamisen monimutkaisuuden vuoksi. Tämä ilmiö on todettu ainakin naispareilla, joiden lapset voivat psyykkisesti paremmin, kuin heteroyksinhuoltajaäitien ja heteroparien lapset (Biblarz & Stacey 2010; Gartrell & Bos 2010; Golombok & Badger 2010)

oletettavasti siitä syystä, että perheen perustaminen on vaatinut tavallista enemmän rohkeutta sekä suunnitelmallisuutta (Biblarz & Stacey 2010).

Laajan tutkimustulosjoukon perusteella voidaan kuitenkin todeta, että usein lapsen kehitykselle optimaalisin kasvuympäristö olisi kahden toisiinsa sitoutuneen ja toisilleen sopivan aikuisen perhe (Aarnio 2014). Itsellisten äitien perheissä tämä väite näkyy esimerkiksi äidin stressin määrässä tai ajanpuutteessa. Itsellisten äitien perheissä äiti-lapsisuhteen laatu ja lapsen tunteisiin vastaaminen olivat hieman heikompia, kuin lahjoitettuja sukusoluja käyttäneiden kahden vanhemman perheissä (Murray & Golombok 2005). Saman tutkimuksen mukaan tämä selittyy sillä, että puolison avun puute vaikeuttaa äitiyttä ja rajoittaa lapsen kanssa vietetyn ajan määrää. Itselliset äidit kohtaavat käytännössä samoja vaikeuksia yksinhuoltajien kanssa.

Verkostojen merkitys kasvaa yhden aikuisen perheissä, sillä sitä kautta itselliset äidit voivat saada esimerkiksi konkreettista apua tai henkistä tukea epävarmuustilanteissa. On myös havaittu, että itsellisten naisten perheissä elävien lasten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää pienestä pitäen ymmärrettävästi selittää lapselle, miksi hänellä ei ole isää (Klotz 2013; McCandless & Sheldon 2008). Lahjoittajan roolin on todettu jäävän perheissä melko pieneksi. Lahjasukusoluja käyttäneiden itsellisten äitien perheissä 4-9-vuotiaat lapset eivät kokeneet lahjoittajaa perheenjäsenekseen, eivätkä pitäneet isän puutetta merkittävänä asiana elämässään (Zadeh, Freeman & Golombok 2017). Aihetta on tutkittu myös naisparien lapsilla, jossa ilmeni, etteivät 6-10-vuotiaat lapset koe isän puutetta tai luovuttajan tietoja merkittävänä asiana elämässään (Van Parys ym. 2015). Isän merkityksen pohtiminen on kuitenkin yhteydessä lapsen tai nuoren kehitysvaiheeseen (Zadeh, Freeman & Golombok 2017). Saattaa olla, että isän puuttumista käydään perheissä läpi eri tavalla ja eri volyyymilla elämän eri vaiheissa (Goldberg & Allen 2013).

Itsellisten äitien perheiden hyvinvointiin vaikuttaa ympäristön tuen puute ja siitä johtuva stressi (Dunn ym. 1998; Weinraub & Wolf 1983). Esimerkiksi tuntemattoman luovuttajan avulla lapsen synnyttäneet äidit kertoivat kokeneensa tunkeileviä kysymyksiä, juoruilua, negatiivista kohtelua ja ryhmän

ulkopuolelle jättämistä (Bos & Hakvoort 2007; Gartrell & Bos 2010), ja he ovat joutuneet selittämään usein, kuka heidän lapsensa isä on (Aarnio 2014). Moringin (2013, 175) mukaan lapsen edun taustalla nähdään yhä ajatus siitä, että lapsen psykologisen kehityksen kannalta lapsella tulee olla naisen ja miehen malli elämässään. Sama näkyy aineistossammekin; äidit ovat huolissaan siitä, onko lapsen elämässä tarpeeksi miehen malleja.

Suomalaisessa keskustelussa perhenormista poikkeavat perheet joutuvat negatiivisen tarkastelun alle, kun heitä jatkuvasti lähestytään siitä näkökulmasta, mitä ongelmia perhemalli voi heille tuottaa (Moring 2013, 185). Itselliset äidit ja naisparit joutuvat miehen ja naisen mallista keskusteltaessa silmätikuiksi, sillä hedelmöityshoitoja käyttäneiden itsellisten naisten tai naisparien perheissä isättömyys on totaalista. Hedelmöitykseen tarvittujen sukusolujen luovuttaja on tehnyt tietoisin valinnan siitä, ettei hän halua toimia lapsen isänä, hänellä ole lain mukaan mitään oikeutta tai velvollisuutta lasta kohtaan eikä lapsen juridinen vanhempi saa tietää luovuttajan henkilöllisyyttä. Lapsen toinen biologinen ”vanhempi” on yksinkertaisesti vain sukusolujen luovuttaja, joka lahjoittaa naiselle mahdollisuuden perheeseen. Itsellisten äitien ja muiden ydinperheen mallista poikkeavien perheiden hyvinvoinnin kannalta olisikin tärkeää, että myös erilaiset perheen mallit hyväksyttäisiin. Nykyisen perheen käsitteen tulisi taipua kattamaan myös toisenlaiset perheet kuten teiniäidit, sateenkaariperheet ja yksinhuoltajaperheet, jotta kaikkien perheiden hyvinvointia voitaisiin edistää (Bock 2000).

1.2 Moninaiset itselliseksi äidiksi tulemisen tavat ja niitä säätelevät lait

Itselliseksi äidiksi voi tulla hedelmöityshoitojen, koti-inseminaation, suojaamattoman heteroseksin, adoption tai sijaisvanhemmuuden avulla (Nipuli 2015). Ilmiön laajuutta ja yhteiskunnallista asemaa voidaan kuitenkin parhaiten tarkastella hedelmöityshoitojen tai adoption kautta, sillä niihin liittyy lainsäädäntöä, joka yhteiskunnallisesta ilmapiiristä riippuen rajoittaa tai helpottaa itsellisten naisten pääsyä lapsiperheiden kentälle. Lainsäädäntö

vaikuttaa myös välillisesti ihmisten asenteisiin (Sukula 2009, 13), sillä se antaa ikään kuin ohjeistuksen siitä, mitä esimerkiksi erilaisista perheistä tulisi ajatella. Haluamme kertoa tarkemmin itsellisiä äitejä koskevista hedelmöityshoitoihin tai adoptioon liittyvistä käytänteistä myös siksi, ettei niistä useinkaan tiedetä kunnolla.

Suomeen adoptoiduita lapsista 10 prosenttia saapui yhden vanhemman perheisiin vuosina 1985-2007. Tässä joukossa oli vain yksi mieshakija, eli yksin adoptoidut lapset on sijoitettu pitkälti itsellisten naisten perheisiin (Sukula 2009, 12). Kansainvälisten adoptointien määrä on ollut laskussa vuodesta 2005 lähtien, sillä lasten lähtömaat ovat tiukentaneet ehtoja adoptiota hakevia perheitä kohtaan. Tiukennuksien yhteydessä myös adoptiota yksin hakevien mahdollisuudet lapsen saantiin ovat heikentyneet merkittävästi. (Koskinen, Sarkkinen & Svala 2014, 8.) Itsellisten naisten kannalta adoptiota hankaloittaa myös lakiasetus, jonka mukaan adoptiolapsi tulee sijoittaa kahden vanhemman perheeseen, ellei löydy painavia syitä sijoittaa häntä yhden vanhemman perheeseen (Adoptiolaki 22/2012, 27 §). Adoptointi on kuitenkin laillista 25-50-vuotiaille henkilöille, jotka ovat avioliitossa tai yksinasuvia (Adoptiolaki 22/2012). Jos itsellinen nainen päätyy adoption vaihtoehtoon, sekä kotimaan sisäinen, että kansainvälinen adoptio aloitetaan asuinkunnan järjestämällä maksuttomalla adoptioeuvonnalla (Adoptiolaki 22/2012, 23 §). Tämän jälkeen alkaa 2-5 vuotta kestävä ja maksullinen vaihe, jonka aikana adoptionhakijan edellytykset vanhemmaksi arvioidaan ja odotetaan sopivan sijoituslapsen löytymistä (Koskinen ym. 2014, 8). Adoptioprosessi on kaiken kaikkiaan suhteellisen kallis, pitkä ja onnistumisen suhteen epävakaampi muihin itsellisten naisten perheenperustamiskeinoihin verrattuna.

Hedelmöityshoitoja on käytetty jo pitkään lapsettomuuden hoidossa, mutta viime vuosina ne ovat kasvattaneet suosiotaan sellaisten itsellisten äitien keskuudessa, jotka haluavat itse kokea raskauden ja saada oman biologisen jälkeläisen (Golombok 2015, 139). Tavallisesti lahjasoluja käyttävillä sinkkunaisilla ei ole ongelmia hedelmällisyyden kanssa, vaan he valitsevat hedelmöityshoidot välttääkseen seksuaalisen kanssakäymisen miehen kanssa.

(Murray & Golombok 2005.) Hedelmöityshoitoja koskevan lain mukaan hoitoja voidaan antaa hetero- ja naispareille sekä naisille, jotka eivät elä avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliiton kaltaisissa olosuhteissa (laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 2 §). Jälkimmäinen määritelmä pitää sisällään myös itselliset naiset. Suomessa hedelmöityshoidoille ei ole asetettu ikärajaa, mutta useat klinikat määrittävät hoidoille yläikärajan äidin ja lapsen turvallisuuteen perustuen (Tapper 2014). Itsellisten naisten käyttämät hedelmöityshoidot vaihtelevat lahjoitetuilla sukusoluilla tehtävän inseminaation, IVF-menetelmän tai alkionsiirron välillä (Felicitas Mehiläinen 2019). Keskustelupalstoilla, lehtiartikkeleissa, hedelmöityshoitoklinikoiden Internet-sivuilla ja muualla mediassa näkyvän keskustelun perusteella inseminaatio on näistä menetelmistä suosituin, sillä se on koettu helpoimmin lähestyttäväksi hintansa ja ”luonnollisuutensa” vuoksi. Inseminaatiossa puhdistettu sperma ruiskutetaan naisen kohtuonteloon (Terveyskirjasto 2019), jolloin raskauden todennäköisyys on suunnilleen sama kuin yhdynnässä. IVF-menetelmä eli koeputkihedelmöitys tarkoittaa kohdun ulkopuolella tapahtuvaa hedelmöitystä, jossa voidaan käyttää omia tai lahjoitettuja munasoluja sekä lahjoitettuja siittiöitä (Terveyskirjasto 2019). IVF-menetelmään liittyy munasolujen keräyksen ja alkion istutuksen yhteydessä lääkehoitoa (Terveyskirjasto 2019), joka lisää toimenpiteen henkistä kuormitusta ja toimenpiteen kustannuksia. Kolmas käytössä oleva menetelmä, alkion siirto, voidaan tehdä vain sellaisella alkiolla, joka on luotu jonkun pariskunnan omia hedelmöityshoitoja varten, mutta jonka he ovat yhdessä päättäneet lahjoittaa eteenpäin (Laki hedelmöityshoidoista 1237/ 2006, 20 §). Hedelmöityshoitoja tarjoavien klinikoiden kuvausten perusteella vaikuttaa siltä, että usein hedelmöityshoidot aloitetaan kokeilemalla inseminaatiota, siirrytään tarvittaessa käyttämään IVF-menetelmää ja lopulta alkionsiirtoa, jos raskaus ei ole onnistunut muin keinoin.

Lähtökohtaisesti kaikkia lahjoitettuja sukusoluja voidaan käyttää vain pariskuntien hedelmöityshoitoihin, joten itsellisten naisten kohdalla tarvitaan luovuttajan erillinen suostumus luovuttaa sukusoluja yksin hoitoihin

hakeutuvalle (Lakihedelmöityshoidoista 1237/2006, 16§). Itselliset naiset voivat valita anonyymien luovuttajan, isyyden tunnistamiseen suostuneen tuntemattoman luovuttajan tai tunnetun luovuttajan väliltä. Suomessa anonyymi luovuttaja on tuntematon vain lapsen täysi-ikäisyyteen asti, sillä lapsella on oikeus saada tietoonsa anonyymien luovuttajan henkilöllisyys 18 vuotta täytettyään. Tällä pyritään turvaamaan lapsen oikeuksien toteutuminen (Valvira 2019). Siitä huolimatta luovuttajalla ole missään vaiheessa oikeutta tai velvollisuutta isyyteen. (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 23 §.) Itsellisten naisten ja naisparien kohdalla kuka tahansa luovuttaja voi myös antaa suostumuksensa isyyden vahvistamiseen, jolloin hänelle on viipymättä ilmoitettava lapsen syntymästä (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 12 §). Tällaisten tapausten voidaan kuitenkin olettaa olevan marginaalissa, niistä ei ole olemassa paljoa tietoa. Tunnettu luovuttaja tarkoittaa hedelmöityshoitoja käyttävän osapuolen tuttavaa tai muuta henkilöä, joka luovuttaa sukusolut kyseistä prosessia varten. Klinikana kautta tapahtuvassa toimenpiteessä tunnettu luovuttaja ja äiti voivat päättää, sallitaanko luovuttajalle oikeus isyyteen vai ei (laki hedelmöityshoidoista 1237/2006).

Sukusolujen luovuttajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka ei kanna lasta tai äitiä vaarantavaa perinnöllistä sairautta ja joka on antanut suostumuksensa luovutettujen sukusolujen käyttöön (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 13 §). Anonyymien sukusolujen käyttäjä saa tietoonsa luovuttajan ihon, hiusten ja silmien värin, pituuden ja etnisen alkuperän (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 15 §). Sukusolujen luovuttajille ei saa maksaa palkkiota lahjoituksesta, mutta heille voidaan antaa kohtuullista korvausta toimenpiteen aiheuttamista kuluista ja vaivasta (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 21 §). Hedelmöityshoidot on kielletty vain tilanteissa, jossa hoitoa saavan parin toinen osapuoli on avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, raskaus voisi aiheuttaa vaaran äidille tai lapselle, voidaan selvästi katsoa lapsen tasapainoisen kehityksen olevan vaarassa tai on syytä olettaa lapsen antamista adoptioon (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 35 §). Saman luovuttajan sukusoluilla voidaan Suomessa hedelmöittää lapsia

maksimissaan viiteen eri perheeseen (Väestöliitto, 2019). Luovuttajista on Suomessa jatkuvasti pulaa (Felicitas Mehiläinen, 2019) ja on tavallista, että klinikat käyttävät myös ulkomaalaista spermaa (Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006, 3 §).

Muita itsellisten äitien keinoja ovat koti-inseminaatio sekä sijaisvanhemmuus. Koti-inseminaatiolla tarkoitetaan inseminaation tekemistä kotioloissa esimerkiksi tutun luovuttajan avulla. Siinä siittiöt viedään kohtuun esimerkiksi ruiskun avulla, ja raskauden todennäköisyys on sama kuin yhdynnässä. Koti-inseminaatiota käytettäessä sukusolujen antajan oikeutta tai velvollisuutta isyyteen ei voida kiertää millään keinolla. (Sateenkaariperheet 2019). Sijaisvanhemmuus puolestaan tarkoittaa ensisijaisesti perhehoitoa (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §). Perhehoidossa sijaisvanhempi tarjoaa kodin lastensuojelun alaiselle lapselle pitkäkestoisesti tai määräaikaaisesti. Sijaisvanhemmuuden tarkoituksena on taata lapselle turvallinen, tasapainoinen ja monipuolinen kasvuympäristö. Sijaisvanhemmaksi voi ryhtyä kuka tahansa aikuinen, joka käy sijaisperhevalmennuksen ja joka valmennuksessa katsotaan kelvolliseksi tehtävään. (Perhehoitoliitto 2019.)

1.3 Itsellinen äitiys ja ydinperheen ideologia

Nykyään lasten hankinta mielletään jokaisen naisen henkilökohtaiseksi valinnaksi, eikä äidiksi tuloa pidetä enää itsestään selvänä asiana. Lasten hankinta on usein hyvin reflektoitu päätös, jossa naiset punnitsevat haluaan tulla äidiksi suhteessa sen riskeihin ja vaatimuksiin. (Sevón 2011.) Toisaalta perheen perustamiseen vaikuttavat ulkoapäin monet tekijät, kuten lainsäädäntö, uskonnot, ideologiat, varallisuus ja se, miten perhe instituutiona ymmärretään (Isola 2013). Seuraavaksi tarkastelemme itsellistä äitiyttä ja perheen perustamista yhteiskunnallisesta näkökulmasta, johon liittyvät perheen perustamista ohjaavat sosiaaliset normit, erilaiset perhekäsitykset ja hyvän äitiyden ihanteet. Käsittelemme näitä teemoja perinteisen ydinperheen ideologian kautta, ja

avaamme perheiden moninaistumisen ilmiötä, joka alkaa pikkuhiljaa purkaa stereotyyppisiä käsityksiämme perheistä.

Itsellinen äitiys ydinperheideologian ja kulttuurisen hyvän äitiyden haastajana. Länsieurooppalaisissa maissa perheen perustamista koskevia sosiaalisia normeja säätelee ydinperheen ideologia (May 2008). Ydinperheellä on perinteisesti tarkoitettu miehen ja naisen välistä heteroseksuaalista avio- tai avoliittoa, johon kuuluu vähintään yksi lapsi. Tähän ydinperheen määritelmään sisältyy myös roolijako, jossa mies näyttäytyy perheen elättäjänä ja nainen miehen, kodin ja lasten hoitajana. (Parsons & Bales 1956; Zartler 2014). Lisäksi ydinperheen ideologiaan liittyy käsitys vanhempien ja lasten biologisesta sukulaisuudesta (Castrén 2009, 45). Tällainen ihanne on yhä läsnä yhteiskunnassamme ja äitiys käsitetään voimakkaasti vain ydinperheideologiaan kuuluvaksi (May 2008).

Vanhemmuuteen liitetään paljon sosiaalisia normeja, jotka määrittelevät millainen vanhemmuus on tunnistettavaa, toteuttamiskelpoista tai edes mahdollista. Vanhemmuuden toimijuutta määrittelee jatkuva vuoropuhelu näiden normien kanssa riippumatta siitä, toteuttaako kyseinen vanhemmuus näitä normeja vai ei. (Moring 2013.) Äitiydellä on keskeinen merkitys länsieurooppalaisissa maissa, ja erityisesti siihen liitetään paljon normeja (May 2008). Äitiys on yksi hallitsevimista kulttuurisista kertomuksista ja sitä pidetään aikuisten naisten ensisijaisena identiteetin lähteenä (Austin & Carpenter 2008). Hyvä äitiys määritellään pitkälti erilaisten sosiaalisten normien kautta (May 2008). Länsieurooppalaisissa maissa keskeisin hyvän äidin normi on se, että äidin tulee laittaa lasten tarpeet omiensa edelle (May 2008). Ydinperheen ideologiaan liittyy intensiivisen äitiyden ilmiö, jossa ajatellaan äitien olevan vastuussa lastensa hyvinvoinnissa ja äitiyttä ylisuoritetaan helposti (Smith 1993). Äitien oletetaan olevan täydessä vastuussa lapsistaan. Äitiyttä arvioidaan erityisesti lasten perusteella. Äitien ensisijaisena tehtävänä on kasvattaa kunnollisia lapsia, joista tulee aikuisena tuottavia kansalaisia. (Austin & Carpenter 2008.) Siinä missä isien odotetaan olevan individualistisempia ja määräälevämpiä, eettinen huolenpito lapsista kuuluu äideille. Lisäksi hyvä äitiys

näyttää sisältävän vastuun myös isyyden laadusta, eli hyvä äiti varmistaa lapsen saavan hyvän isän (May 2008). Äidit, jotka poikkeavat perinteisestä ydinperheen normista joutuvat muita helpommin arvostelun kohteeksi, koska heidän ei katsota pystytä voivan tarjota lapselle riittävää hoivaa ja huolenpitoa. Äitiyteen liittyy vahva moraalinen lataus. (Malacrida 2009.) Naisen on tärkeää olla hyvä äiti voidakseen luoda itsestään onnistuneen moraalisen representaation (May 2008).

Muita hyvän äitiyden normeja voivat olla tietynlainen seksuaalisuus; hyvä äiti elää avioliitossa lasten isän kanssa, ja on heteroseksuaali (May 2008). Äitiyttä koskevien ihanteiden mukaan äitien tulisi olla muun muassa epäitsekkeitä, kannustavia, huolehtivia, hoivaavia, tunteellisia ja itsensä uhraavia. Äitiyden ihanteisiin kuuluu myös uskomus, että naisten ajatellaan olevan biologisilta ominaisuuksiltaan äidillisiä. Lisäksi äitiyttä koskeviin ihanteisiin kuuluvat käsitykset, että äidit huolehtivat arkipäiväisistä askareista. Äitien tulisi olla aina saatavilla, kun lapset tarvitsevat heitä etenkin silloin kun lapset ovat pieniä. Äitiyteen liittyy siis paljon erilaisia odotuksia ja vaatimuksia. Äitiyttä koskevat ihanteet ovat käytännössä mahdottomia saavuttaa kenelle tahansa, vaikka motivaatio äitinä olemiselle olisi korkealla (Malacrida 2009). Äitiyttä koskevat ihanteet vaikuttavat väistämättä siihen, miten naiset arvioivat omaa ja toisten äitiyttä.

Perheiden moninaistuminen. Yllä kuvattu perinteinen ydinperheen käsite on laajentumassa (Bengtson 2001). Väestörekisteritietojen perusteella joka viides lapsiperhe on yhden vanhemman perhe ja uusperheitä lapsiperheistä on yli yhdeksän prosenttia (Castrén 2009, 10–11). Naisparin muodostama perhe voidaan nykyään nähdä tasavertaisena ydinperheenä heteroperheen rinnalla ja itsellisten äitien kohdalla puhutaan yhden vanhemman ydinperheistä. Perherakenteiden moninaistumisen ilmiöllä viitataan tämän tyyppisiin perherakenteiden muutoksiin ja perinteisen ydinperheen murentumisen ilmiöön, josta on keskusteltu 1990-luvulta alkaen (Bengtson 2001). Perherakenteiden moninaistuminen ilmiön taustalla ovat 1960-luvulta alkaen lisääntyneet avioerot (Bengtson 2001) sekä uusien liittojen yleistyminen, adoptiot, luovutettujen

sukusolujen kautta syntyneet perheet ja samaa sukupuolta olevien aikuisten muodostamat perheet (Castrén & Högbacka 2014).

Perheen rakenteissa tapahtuneet muutokset johtuvat asenteiden ja arvojen muutoksesta, jotka ovat muuttuneet aiempaa vapaamielisemmiksi (Hertz & Ferguson 1997). Castrénin (2009) mukaan yksilöllistymisteesi on yksi perheiden moninaistumiseen vaikuttanut tekijä. Se korostaa ihmisten vapautta muodostaa itseä tyydyttäviä suhteita ja tarvittaessa purkaa toimimattomaksi havaittuja sitoumuksia. Uudet läheisyyden muodot, tunteiden korostuminen, vapaaehtoisuus, suhteiden irtisanoutuminen instituutioiden pakottamista normeista, ihmissuhteiden neuvoteltavuus ja ihmisten vapaus tavoitella hyvää elämää ovat merkittäviä elämäämme vaikuttavia yksilöllistymisen piirteitä. Yksilöllistymisteesin nivoutuminen lähisuhteisiin on tuonut perhetutkimuksen piiriin monia ydinperherakenteesta poikkeavia perhemuotoja, kuten samaa sukupuolta olevien parien perheet. (Castrén 2009, 26.) Perheitä koskevia viimeaikaisia muutoksia voitaisiin kuvailla sanoen, että perheet ovat muuttumassa rakenteiltaan ja tarkoituksiltaan. Perhe on laajentumassa ydinperheen rakenteesta, ja se voi koskettaa niin sukulaisuussuhteita kuin ei-sukulaisuussuhteitakin. Moninaiset perhemallit ovat kehittymässä vakiintuneiden perhemuotojen rinnalle, tai ainakin ne tunnustetaan ensimmäistä kertaa. Perinteinen ydinperheen malli ei enää sovellu yhtä hyvin jälkiteolliseen, postmoderniin yhteiskuntaan. Naisten taloudellinen ja sosiaalinen emansipaatio viimeisen vuosisadan aikana on tehnyt siitä ristiriitaisen konseptin, jossa mies leiväntuojana kuvastaa perinteistä ja vanhentunutta vallan ja resurssien työnjakoa. (Bengtson 2001.)

Perinteiset, perhettä koskevat käsitykset elävät kuitenkin syvällä yhteiskunnassamme, eikä perhe-elämän moninaistuminen suoraan näy ihmisten käsityksissä (Castrén 2009, 13). Kriittisessä tutkimuksessa perheiden moninaistumisen ilmiöstä voidaankin käyttää myös termiä ydinperheen murentuminen. Ydinperheen murentumisen käsitettä käyttävät tutkijat ovat keskittyneet perherakenteiden muutosten kielteisiin seurauksiin. Näitä ovat perheiden psykologisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin

heikkeneminen, jotka ovat avioerojen ja yksinhuoltajuuden perinteisiä varjopuolia. Lisäksi ydinperheen murentumisen katsotaan vaikeuttavan hoivan tarjoamista lapsille. (Bengtson 2001.) Perinteisen ydinperheen ideologia ja perheiden moninaistumisen vastakkainasettelu kuvastavat perhe-elämään liittyvää ”normi-ilmastoa.” Perinteisen ydinperheen rakenteen ajatellaan vaalivan perhekoheesiota, kun taas tästä poikkeavat perherakenteet ilmentävät toisenlaista normistoa ja arvoja, jotka eivät ole yhtä perhekeskeisiä. (Castrén 2009, 41). Castrénin (2009, 41) mukaan tällainen tulkinta on yksinkertainen ja ongelmallinen, sillä se kiinnittää perhekoheesioita etenkin puolisosuhteeseen ja sivuuttaa vahvat familistiset arvot ja painotukset suhteessa lapsiin.

Perhekäsityksiä koskevia eroja voidaan tulkita myös toisella tavalla käyttäen eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden käsitteitä. Eksklusiivisuudella viitataan ajatukseen perheestä sosiaalisten sidosten muodostelmana, joka perustuu sidosten ja asemien rajattuun määrään. Perheeseen voi kuulua ainoastaan kaksi vanhempaa ja heidän lapsensa ilman muita henkilöitä. Eksklusiivisuus liitetään tyypillisesti ydinperheeseen. Inklusiivisuus puolestaan viittaa rajoiltaan joustavampiin käsityksiin perheestä, joka huomioi myös rinnakkaisia sidoksia ja perheasemia. (Castrén & Högbacka 2014.)

Ydinperheen mallin kaltainen ulossulkeva ja perheen rajoja korostava näkemys sopii kuitenkin huonosti yhteen perhe-elämän moninaistumisen kanssa (Castrén & Högbacka 2014). Perhesuhteet eivät ole rajoittuneet ainoastaan ulkoapäin tuleviin raameihin, vaan ihmiset itse osallistuvat perhe- ja sukulaisuussuhteiden määrittelyyn. Perheenjäsenellä tai sukulaisella voidaan viitata moniin tekijöihin, kuten biogeneettiseen perimään, fysiologiseen vuorovaikutukseen, hoivaan ja huolenpitoon, oikeudelliseen sopimukseen tai tunnesiteeseen. Annettujen elementtien lisäksi perhesuhteissa on siis kysymys myös valituista elementeistä. (Castrén 2009, 54.) Ihmiset voivat itse etsiä erilaisista perheen määritelmistä ja periaatteista heille parhaiten sopivat. Pohjimmiltaan perheeseen kuulumisen perustuu rakkauteen ja läheisyyden kokemukseen. (Castrén 2009, 13.)

Perhettä koskevat käsitykset ovat dynaamisia ja muuttuvia. Tarkasteltaessa käsityksiä perheestä ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää, vaikka väestöntutkimuksen historiassa on saatettu olettaa toisin (Segalen 1997). Bergin (2008) mukaan esimerkiksi nykyinen ydinperheen malli syntyi vasta teollistumisen yhteydessä ja on noin 200 vuotta vanha. Tuolta ajalta peräisin oleva ideaali avioliitossa elävästä heteropariskunnasta biologisine lapsineen vaikuttaa yhä selkeästi asenteisiimme sekä lainsäädäntöömme (Zartler 2014; Farrell, VandeVusse, & Ocobock 2012). Ydinperheen ihannetta on tarkasteltu sosiaalisena ristiriitana, koska sen rinnalla elää myös toisenlaisia perhemuotoja (Hertz & Ferguson 1997). Perinteisen ydinperheen ideologia asettaa nämä jo olemassa olevat perheet eriarvoiseen asemaan, sillä ydinperheen ajatellaan olevan ”oikea” perhe. Samalla siitä poikkeavien perheiden mahdollisuudet turvata lastensa hyvinvointi tulevat kyseenalaistetuiksi. (Smith 1993.) Kielteiset asenteet itsessään taas voivat lisätä erilaisten perheiden pahoinvointia ja turvattomuutta, sillä asenteet muokkaavat lainsäädäntöä sekä arkitason kohtaamisia.

Itselle hyväksytyin äitiyden rakentuminen kertomusten kautta. Voidaan ajatella, että hyvän äitiyden onnistumista tarkastellaan aina normatiivisen ydinperheen mallin kautta. Kun itsellinen äitiys ravistelee perinteistä ydinperheen ideologiaa (Bock 2000), ja itsellisten naisten hyvän moraalisen äitiyden olemassaolo on kyseenalaistettu (Nipuli 2015; May 2008), omia valintoja voidaan tehdä ymmärrettäväksi itselle ja toisille esimerkiksi Labovin (1972) arvioivan puheen avulla. Moraalisesti hyväksytyä kuvaa itsestä voidaan rakentaa esimerkiksi luomalla perheen yhteinen kertomus isättömyydestä. Toimivassa kertomuksessa sukusolujen luovuttaja nähdään perheen kannalta merkityksellisenä hahmona, joka ei silti uhkaa perheen sisäistä dynamiikkaa. (Van Parys ym. 2015.) Esimerkiksi kahden äidin perheissä kertomuksen luomisen tarve kuitenkin syntyy vasta silloin, kun perhe astuu julkiseen tilaan ja muut ihmiset vaativat perherakenteiden selittämistä erityisesti biologisten ja perheen ulkopuolisten henkilöiden osalta (Perlesz ym. 2006). Perheen sisäisen arvioinnin ohella hyvän vanhemmuuden onnistumista määrittävät myös

sosiaaliset tunnustajat (Kaskisaari 2003). Tähän joukkoon kuuluvat esimerkiksi ystävät ja sukulaiset, sekä instanssit kuten päivähoitopaikka, koulu, viranomaiset sekä muu sosiaalinen verkosto, ja toisenlainen perhemalli voidaan nähdä viallisena tai puutteellisena verrattuna kahden vanhemman perheisiin (Moring 2013, 147). Tällöin oletetaan, että ”puutteelliset perheet tuottavat puutteellisia lapsia” (Smith 1993). Parhaimmillaan perheen yhteinen toimiva kertomus omasta perhemuodostaan voi vastata tarpeeseen löytää selviytymiskeinoja normittuneella lapsiperheiden kentällä (Crossley 2007).

On esitetty, että kriittinen suhtautuminen itselliseen äitiyteen pohjaa huoleen lasten hyvinvoinnista; perinteisessä ydinperheen mallissa vain yhdessä elävät heteroparit voivat taata lapsilleen onnellisen elämän lähtökohdat ja psykologisen hyvinvoinnin. Itsellisiin äiteihin kohdistuva sosiaalinen kritiikki perustuu siihen, ettei heidän lapsillaan ole läsnä olevaa isää elämässään. (Bock 2000.) Itsellisten äitien kohdalla tarve neuvotella itselle hyväksytyä äitiyttä siis korostuu, sillä hyväksyntää on vaikeampi saada ulkopuolelta. Itselle hyväksytyllä äitiydellä viittaamme sellaiseen äitiyteen, joka ei kulttuurillisina odotuksina välttämättä täytä hyvän äitiyden mallia, mutta jonka äiti itse kokee itselleen hyväksi vanhemmuudeksi (Nousiainen 2004, 22). Itselliset äidit joutuvat käymään läpi ajatusprosessin siitä, miten he suhtautuvat perheenperustamiseen yksin ilman parisuhdetta, sekä hyväksymään oman perheensä ja äitiytensä suhteessa perinteiseen ydinperheen ideologiaan. Itselliset äidit voivat joutua neuvottelemaan muistakin perhekäsityksiin liittyvistä asioista, kuten lasten isättömyydestä ja mahdollisesti lapsen biologisesta alkuperästä. Ajatusprosessin läpikäymisen tarpeellisuutta kuvastaa esimerkiksi se, että itsellisten äitien on havaittu kokevan ristiriitaisia tunteita ja epävarmuutta siitä, ettei heidän lapsillaan ole isää. Usein itselliset äidit ovat huolissaan erityisesti siitä, millaisia vaikutuksia isän puuttumisella on lapsen identiteettiin myöhemmin. (Graham 2017.)

1.4 Tutkimustehtävä

Tämä tutkielma alkoi kiinnostuksestamme tutkia itsellistä äitiyttä ja tutkimuksen tekemme alkuvaiheessa saimme käyttöömmme muutaman valmiin itsellisen äidin haastattelun ohjaajaltamme Eija Sevónilta. Haastattelujen teemana oli itsellisten naisten äitiyden tarinat, ja niissä itselliset äidit kertoivat perheen perustamisestaan sekä omista äitiyden kokemuksistaan. Valitsimme tutkimusaiheeseemme narratiivisen lähestymistavan, sillä se tuntui sopivan parhaiten kertomuksellisiin haastatteluihin. Tätä kautta tutkimustehtäväksemme tarkentui selvittää:

1. Millaisia tarinatyyppöjä itsellisten äitien tarinoista voidaan muodostaa?

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Narratiivinen lähestymistapa

Päätimme tutkia itsellisiä äitejä narratiivisesti, koska kerronnallinen lähestymistapa soveltui hyvin tutkimusaiheeseemme. Kerronnallista tutkimusotetta käytetään, kun tutkittava ilmiö on psykologisesti rikas ja yksityiskohtainen, tai kun halutaan tutkia harvinaisia kokemuksia (Holstein & Gubrium 2012, 3; Hänninen 2018). Äitiyttä on aiemmin tutkittu kerronnallisesti tarkastelemalla esimerkiksi fyysisesti vammaisten naisten äitiyttä (Lappeteläinen, Sevón & Vehkakoski 2017), teiniäitiyttä (Barcelos & Gubrium 2014) ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten äitiyttä (Kazyak, Park, Mcquillan & Greil 2016). Itsellisten naisten kohdalla vanhemmaksi tuleminen yksin tietoisien valinnan seurauksena tekee ilmiöstä erityislaatuisen. Kerronnallinen tutkimusote sopi hyvin tutkielmaamme, koska kerronnallisen tutkimuksen kohteina ovat myös olleet merkittävät elämäntapahtumat ja elämän siirtymäkohdat, joita äitiys ja äidiksi tuleminen on ollut näiden naisten kohdalla. (Hänninen 2018; Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 5).

Kerronnallista tutkimustapa soveltuu tutkielmaamme hyvin myös siksi, että sitä on myös sovellettu erilaisten vähemmistöryhmien tutkimisessa (Andrews, Squire & Tamboukou 2013, 4). Vähemmistöjen tutkimusta on pidetty tärkeänä kerronnallisessa tutkimuksessa, koska ne ovat usein enemmistöjen syrjimiä. Narratiiviset tutkimukset antavat vähemmistöille mahdollisuuden tulla kuulluiksi. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 5.) Parhaimmillaan ilmiöön tutustuminen henkilökohtaisella tasolla voi lisätä hyväksyntää sitä kohtaan ja toimii vertaistukena muille samankaltaisissa tilanteissa eläville. Kerronnallinen lähestymistapa pyrkii kyseenalaistamaan itsestään selviä totuuksia, arvoja ja vallitsevan järjestelmän (Heikkinen 2018). Kulttuurissamme elää vahvana käsitys siitä, että perheen perheeseen tulisi kuulua kaksi vanhempaa, isä ja äiti. Itsellinen äitiys kyseenalaistaa siis yleisiä perheeseen liitettyjä arvoja, koska itsellisten naisten perheissä ei ole puolisoa eikä lapsilla isää. Itsellinen äitiys rikkoo

perheeseen liitettyjä perinteisiä arvoja, koska itselliset äidit valitsevat tarkoituksellisesti yhden vanhemman perhemallin. Itsellinen äitiys kyseenalaistaa myös kahden vanhemman perhemallin, se murtaa yleistä käsitystä, että ainoastaan kahden vanhemman perheet voivat taata lapsen hyvinvoinnin. Kerronnallinen lähestymistapa sopi siis tutkielmaamme, koska kerronnallisen menetelmän avulla on tutkittu aihepiirejä, jotka ovat lähellä omaa tutkittavaa ilmiötämme. Tällaisia ominaisuuksia olivat siis tukittavan ilmiön erityislaatuisuus, äitiys, ja vähemmistöön kuuluminen.

Kerronnallisuus on narratiivisen tutkimuksen keskeinen piirre. Kerronnallisessa tutkimuksessa ilmiötä lähestytään tarinoiden kautta. Kerronnallinen tutkimus voitaisiin lyhyesti määritellä siten, että se tarkastelee kertomuksia ja kertomista tapana välittää ja rakentaa tietoa (Heikkinen 2018). Kerronnallisen tutkimuksen lähtökohta on, että ihmisillä on luontainen taipumus tarinoiden kertomiseen. Ihmisten ajatellaan tuottavan tarinoita, koska ne luovat jatkuvuutta yksilön kokemuksille. Tarinat sisältävät ja heijastavat myös laajempia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Esimerkiksi ihmiset saavat vaikutteita elämäntarinoilleen omasta kulttuuristaan ja henkilökohtaisista kokemuksistaan. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 7–8.) Kerronnallisen tutkimuksen avulla voidaan tarkastella yksilöiden elämäntarinoiden suhdetta kulttuurissa normatiivista valtaa omaaviin mallitarinoihin (Hänninen 2015, 169). Esimerkiksi tässä tutkielmassa olimme kiinnostuneita selvittämään, miten itselliset äitien henkilökohtaiset kokemukset äitiydestä rakentuivat kerronnallisesti suhteessa yhteiskunnallisesti hallitsevaan ydinperheideologiaan ja hyvän äitiyden ideologiaan.

Kerronnallisessa tutkimuksessa aineistot ovat tyypillisesti elämänkerrallisia. Kerronnallinen lähestymistapa sopii erityisen hyvin ihmisten elämäntarinoiden tutkimukseen, koska ihmiset käyttävät luontaisesti tarinamuotoista kerrontatapaa silloin kun heitä pyydetään puhumaan itsestään, kokemuksistaan tai pohtimaan elämäänsä jostakin näkökulmasta (Hiles & Cermák 2008). Kerronnallisen tutkimuksen tarkastelun kohteena ovatkin lähinnä ihmisten itsestään kertomat tarinat (Hänninen 2015, 168). Aineistomme oli

elämänkerrallista ja se kerättiin kerronnallisen haastattelun avulla. Haastattelussa itsellisiä naisia pyydettiin kertomaan oma äitiyden tarinansa. Haastatteluissa tutkittavamme aloittivat kertomuksensa äidiksi tulemisestaan ja haastattelut päättyivät äitien sen hetkisiin elämäntilanteisiin.

Narratiivisella eli kerronnallisella tutkimuksella voidaan viitata teoreettiseen viitekehykseen, aineiston laatuun tai tutkimuksen teon eri vaiheisiin (Heikkinen 2018). Kerronnallisessa tutkimuksessa ei ole yleispäteviä sääntöjä, miten sitä pitäisi tehdä ja kerronnallista tutkimusta voidaan tehdä monella tavalla (Bold 2012, 3). Kerronnallisessa tutkimuksessa on erilaisia tutkimussuuntauksia, miten tarinoita tutkitaan (Heikkinen 2018). Tarinoita on mahdollista analysoida sisällössä esiintyvien teemojen, rakenteellisten ominaisuuksien, ja muiden kategorioiden suhteen, jotka välittävät psykologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä (Holstein & Gubrium 2012, 2). Kertomuksia on mahdollista luokitella myös erilaisten tapaustyyppien avulla (Heikkinen 2018). Kerronnallisessa tutkimuksessa voidaan analysoida tekstin sisältöjä, puhetapaa, affektiivisiä ominaisuuksia, motiiveja, asenteita tai kertojan uskomuksia. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 8.) Kerronnallinen tutkimus on tulkitsevaa, ja tulkinta on aina henkilökohtaista, puolueellista ja dynaamista. Sen vuoksi kerronnallinen tutkimus soveltuu parhaiten sellaisille tutkijoille, joita kiistanalaisuus tai ristiriitaisuus ei haittaa. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 9). Aineiston analyysin vaiheessa hyödynsimme monia tapoja analysoida aineistoa. Teimme aineistollemme temaattisen ja rakenteiden analyysin. Aineiston analyysissä omalla tulkinnallamme oli keskeinen merkitys. Niiden pohjalta muodostimme kaksi tarinatyyppiä.

Tämä tutkielma noudatti pitkälti narratiivista tutkimusasetelmaa tutkimusprosessimme eri vaiheissa. Tiedonkeruun menetelmänä käytimme kerronnallista haastattelua, aineistomme oli laadultaan elämänkerrallista ja analysoimme aineistomme narratiivisten menetelmien avulla. Kerronnalliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkija pyrkii tarkastelemaan tutkittavien tarinoita syvällisesti ja hänellä ei ole ennako-odotuksia vastausten suhteen. (Holstein & Gubrium 2012, 3). Tutkimuksemme alkuvaiheessa meillä ei ollut

valmista hypoteesia tai ennakko-odotuksia aineiston suhteen. Olimme päättäneet ainoastaan, että aiomme tutkia itsellisten naisten äitiyttä. Aineiston analysointi edellytti myös äitiyden tarinoiden syvällistä tarkastelua.

2.2 Kerronnallinen haastattelu ja aineiston keruu

Tutkimusaineistomme koostui yhdeksästä kerronnallisesta haastattelusta, joista suurin osa kerättiin tammi- huhtikuussa 2019. Aineistoon sisältyi myös kolme aiemmin kerättyä haastattelua, joista kaksi oli tehty keväällä 2018 ja yksi jo vuonna 2014. Haastattelut tehtiin osana laajempaa perheen perustamisen kysymyksiin ja itselliseen äitiyteen kohdentuvaa tutkimushanketta Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella, ja tutkija Eija Sevón toteutti tutkittavien rekrytoinnin sekä teki kaikki itsellisten äitien haastattelut. Haastateltavien etsinnässä hyödynnettiin erilaisia perheille ja itsellisille äideille suunnattuja nettifoorumeita, vertaistukiryhmiä, omia verkostojamme sekä aiheeseen perehtyneitä tutkijoita. Loppujen lopuksi viisi vuonna 2019 tehdyistä haastatteluista löytyi itsellisten äitien vertaisverkostojen avulla ja yksi haastattelu tutkijoiden omista verkostoista.

Kerronnallinen haastattelu oli luonteva valinta aineistonkeräysmetodiksi, sillä halusimme saada mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa äitien kokemuksista. Gibsonin ja Huan (2016, 186) mukaan haastattelu on myös sopiva metodivalinta silloin, kun analyysi on aineistolähtöinen. Avoimet haastattelut mahdollistivatkin tutkimuskysymysten tarkentamisen vasta aineistoon tutustumisen jälkeen, sillä materiaalia oli kerätty reilusti. Esimerkiksi kyselylomakkeeseen verrattuna haastattelutilanne antaa vapauden esittää tarkentavia kysymyksiä ja pyytää tarvittaessa osallistujia kertomaan lisää jostain temasta, joka kiinnostaa tutkijoita. Haastattelun, kuten kyselylomakkeiden ja kirjoitelmienkin haasteena on se, voiko kertojan olettaa puhuvan totta (Tuomi & Sarajarvi 2018, kohta 3.1) Toisaalta narratiivisessa tutkimuksessa ei etsitäkään absoluuttista totuutta, vaan ollaan kiinnostuneita ainoastaan haastateltavien kertomista tarinoista ja kokemuksista (Hänninen 2015, 168). Muita haastattelun

ongelmakohtia voivat olla tapaamisen sopiminen, riittävän luottamuksen syntyminen haastattelutilanteessa, haastattelijan tahaton vaikuttaminen kerrottuun tarinaan sekä haastattelutilanteen rajallinen aika (Gibson & Hua 2016, 185-186).

Tutkielmamme ohjaaja teki kaikki haastattelut, sillä aiheen arkaluontoisuuden vuoksi kokenut tutkimushaastattelija oli mielestämme luotettavin valinta tehtävään. Haastattelutilanteessa luottamuksen syntymistä saattoi edesauttaa myös se, että haastattelija oli saman sukupuolen edustaja ja itsekin äiti (Ks. Gibson & Hua 2016, 186). Haastattelut noudattivat pitkälti kerronnallisen haastattelun rakennetta (esim. Hänninen 2018). Äideille esitettiin yksi kysymys, ”miten sinusta tuli itsellinen äiti?”, jonka jälkeen he saivat vapaasti kertoa omaa tarinaansa. Haastattelujen aikana haastattelija ei puuttunut kerrontaan, mutta esitti silloin tällöin täydentäviä kysymyksiä. Haastattelun tueksi tutkimukseen osallistujat saivat myös piirtää janan omasta elämästään, johon he sijoittivat elämänsä myönteisiä ja kielteisiä tapahtumia suhteessa äitiyteen (Liite 3). Lisäksi haastatellut piirsivät verkostokartan (Liite 4), josta kävi ilmi heidän perheensä läheisverkostot. Nämä auttoivat tutkijoita hahmottamaan kunkin äidin elämänkaarta ja tukiverkkoa aineistoon tutustumisvaiheessa.

Haastattelujen kesto vaihteli puolestatoista tunnista kahteen ja puoleen tuntiin, ja haastattelujen keskiarvoinen pituus oli noin 1 tunti 45 minuuttia. Litteroimme yhdessä kahdeksan haastattelua tekstiksi huolellisesti siten, että toinen meistä litteroi neljä haastattelua ja toinen loput neljä. Anonymisoimme osallistujien tunnistetiedot jo tässä vaiheessa. Yksi haastatteluista oli jo litteroitu valmiiksi ottaessamme sen osaksi tätä tutkimusta. Loppujen loppuksi yhdeksästä haastattelusta kertyi litteroitua aineistoa 184 sivua, kun kirjasinkoko oli 11 ja riviväli 1,5.

Haastattelut nauhoitettiin itsellisten äitien kodeissa tai kahviloissa. Haastattelut olivat haastattelijan ja äidin välisiä hetkiä, joskin muutama haastattelu keskeytyy lapsien tai muiden ihmisten väliintulon seurauksena. Tämä saattaa vaikuttaa jonkin verran siihen, miten laajasti haastateltava kertoo omaa tarinaansa nauhalle. Lähes kaikki haastattelut toteutettiin lasten ollessa alle

kouluikäisiä, mutta yhdessä tapauksessa lapset olivat haastatteluhetkellä jo teini-ikäisiä. Haastattelun teon ajankohta saattaa vaikuttaa siihen, millaista tarinaa äidit kertovat ja millaisia yhdenmukaisuuksia niistä keskenään löytyy. Yhdessä haastattelussa eräs äiti toteaaakin, että jos hän olisi antanut haastattelun vauvavuoden aikana, olisivat vastaukset varmasti olleet hyvin erityyppisiä, kuin nyt lapsen ollessa nelivuotias.

2.3 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimusaineistomme koostuu yhdeksästä itsellisen äidin haastattelusta, jotka kerättiin kaupungeista ympäri Suomea. Itsellinen äitiys määriteltiin tässä tutkimuksessa äitiydeksi, joka on ollut alusta alkaen yksin suunniteltua. Lapsen hedelmöitystavat ja kumppanin tai biologisen isän läsnäolo vaihtelivat perheiden tarinoissa, mutta yhteistä kaikissa tarinoissa oli se, että vastuu vanhemmuudesta oli yksin äidillä.

Itselliset äidit on usein kuvattu korkeakoulutettuina naisina, jotka hankkivat ensimmäisen lapsen hieman keskivertoa iäkkäämpinä hedelmöityshoitojen avulla (Golombok ym. 2016). Vaikka tämä osittain piti paikkansa tässäkin aineistossa, aineistomme tarjosi vaihtelua tälle yleistykselle ja osoitti, että itsellisten äitien joukko on moninaisempi kuin usein ajatellaan. Aineistossamme lasten hankintaikä vaihteli äitien välillä siten, että neljä tutkimukseen osallistunutta äitiä oli saanut esikoisensa yli 40-vuotiaana, neljä äitiä 30–40 vuoden välillä ja yksi äideistä 19-vuotiaana. Myös koulutustasossa oli eroja äitien välillä. Seitsemän haastateltavista oli korkeakoulutettuja ja kaksi toiselta asteelta valmistuneita. Kolme äitiä opiskeli myös haastatteluhetkellä uutta ammattia. Suurin osa haastatelluista äideistä oli käyttänyt hedelmöityshoitoja lasten hankkimiseen, mutta kahden perheen lapset olivat syntyneet entisen kumppanin avustuksella. Vain kahdella tutkimukseen osallistuneista äideistä oli useampi lapsi, vaikka kaikki äidit olivatkin jossain vaiheessa pohtineet toisen lapsen hankkimista. Kynnyskysymyksiksi toisen lapsen kohdalla nousivat kuitenkin ikä, ajanpuute, oma jaksaminen tai raha.

2.4 Aineiston analyysi

Narratiivinen aineiston analyysi on usein monimutkainen prosessi, jolla ei ole tiettyä rakennetta (Bold 2012, 122). Tässä tutkielmassa aineiston analyysiin sisältyi neljä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuimme aineistoon, jolloin luimme äitiyden tarinat yhdessä ja pelkistimme aineistosta olennaiset asiat kirjoittamalla jokaisesta tarinasta tiivistelmän. Äitien kerronta oli hyvin pohdiskeluvaa ja omaa toimintaa refleктоivaa. Seuraavaksi teimme aineistolle temaattisen analyysin, jossa etsimme ja erittelimme itsellisten naisten äitiyteen liittyvää pohdintaa. Kolmannessa vaiheessa tutkimme äitiyden tarinoiden rakennetta. Aineiston analyysin viimeisessä vaiheessa muodostimme kaksi tarinatyyppiä aineistossa esiintyneiden teemojen ja tarinan rakenteiden pohjalta. Analysoimme aineistoa välillä yhdessä saman pöydän ääressä ja välillä itsenäisesti jakaen ajatuksia Skypea tai puhelimen välityksellä.

Aineistomme analysointi alkoi äitiyden tarinoiden lukemisella, koska litteroitujen haastattelujen lukemista pidetään aineiston analyysin ensimmäisenä vaiheena (Holstein & Gubrium 2012, 3). Tarinoita on mahdollista tutkia monella tavalla, mutta päätimme aloittaa kertomusten analysoinnin tarkastelemalla äitiyden tarinoiden sisältöjä. Kertomusten sisältö voidaan jakaa eksplisiittiseen ja implisiittiseen sisältöön. Tarinoiden eksplisiittistä sisältöä ovat tarinoiden konkreettiset tapahtumat, esimerkiksi mitä kertojan näkökulmasta tapahtui ja miksi. Tekstin implisiittistä sisältöä on puolestaan, mikä on tarinan tarkoitus ja mitä yksilöllisiä motiiveja esitetään. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 10–11.) Aineistoon perehtymisen vaiheessa tulkitsimme kumpiakin, tekstin eksplisiittisiä ja implisiittisiä sisältöjä. Analyysimme eteni siten, että kirjoitimme litteroitujen haastattelujen sisällöistä lyhyet tiivistelmät, jotta hahmottaisimme äitiyden tarinoissa esiintyvät olennaisimmat asiat. Tiivistelmien avulla pystyimme myös pelkistämään sivumäärältään varsin laajaa aineistoamme. Kirjoitimme tiivistelmiin tarinoiden konkreettiset tapahtumat ja nostimme esiin niihin liittyviä äitien esittämiä ydinajatuksia. Lisäksi kirjoitimme tiivistelmiin perustietoja äideistä. Tällaisia asioivat olivat muun muassa äidin ikä lapsen

syntymähetkellä, ammatti ja koulutus, lasten lukumäärä, tiedot siitä miten lapsi oli saanut alkunsa sekä lapsen ikä haastatteluhetkellä.

Havaitsimme, että äitiyden tarinat olivat hyvin yksilöllisiä, mutta toisaalta tekstejä yhdisti runsas omaan itselliseen äitiyteen liittyvä pohdinta ja arviointi. Labovin (1972) kertomuksen rakennemallissa yksi kertomuksen viidestä osasta on evaluaatio, josta käytämme suomeksi termiä arvioiva puhe. Arvioivalla puheella tarkoitetaan sellaista puhetta, jossa kerrottua arvioidaan tai arvotetaan jollain tavalla (Labov 1972). Aineistossamme arvioiva puhe näytti olevan äitien omakohtaista pohdintaa siitä, toimivatko he oikein tai eettisesti hyväksyttävällä tavalla perustaessaan yksin perheen. Se saattoi myös olla arviointia ja pohdiskelua siitä, onko itsellinen äitiys ollut heidän kohdallaan hyvä ratkaisu, kuinka tyytyväisiä he olivat arkeensa tai minkälaisia haasteita yksinvanhemmuus on tuonut heidän perhearkeensa. Jatkoimme aineiston analyysia tutkimalla äitien kertomuksissa esiintyvää arvioivaa puhetta, koska aineiston rikkaus keskittyi niihin.

Seuraavaksi teimme temaattisen analyysin arvioivasta puheesta. Aineiston temaattisessa analyysissa on tarkoituksena etsiä ja tunnistaa aineistossa esiintyviä teemoja (Bold 2012, 129). Temaattinen lähestymistapa on tehokkain silloin, kun tutkijalla on selkeä fokus tutkimukselle heti alusta alkaen ja haastattelukysymykset johtavat haastateltavaa tuottamaan tietoa johon tutkija pyrkii pääsemään käsiksi (Bold 2012, 131). Temaattinen analyysi oli mahdollinen sen jälkeen, kun olimme rajanneet tutkimusaiheemme äitiyden pohdintaan. Tarinoiden teemojen löytäminen ei tapahdu tarkastelemalla tekstien yksittäisiä sanoja tai lauseita, vaan edellyttää päättelyä laajemmista tekstinosista. Tarinoiden tematisointi edellyttää tutkijalta avointa mieltä ja tarkkuutta. Teemojen valitsemisessa olisi hyvä tarttua tärkeisiin ajankohtaisiin, yllättäviin tai paljastaviin puoliin tarinoissa (Holstein & Gubrium 2012, 3). Teemojen etsiminen ja löytäminen olikin aikaa vievää ja se edellytti laajempien asiakokonaisuuksien tarkastelua aineistossa.

Huomasimme vertailllessamme äitiyden tarinoita, että itsellisten naisten välillä oli eroja sen suhteen, oliko heidän arvioivan puheensa painottunut

enemmän äitiyteen liittyviin käytännöllisiin vai eettisiin asioihin. Analyysin tuloksena löytämämme äitien eettisen pohdinnan teemoja olivat, onko tahallinen isättömyys lapsen etu, onko heillä oikeus äitiyteen yksin, lapsen genetiikkaan liittyvä pohdinta, ydinperheen moraalinen ensisijaisuus, pohdinnat yksinhuoltajuudesta ja siihen linkittyvä huoli lapsen hyvinvoinnista (ks. taulukko 1, 34). Tulkitsimme, että eettiset teemat pohjautuivat huoleen siitä, onko mahdollista olla hyvä äiti näistä perinteisestä äitiydestä poikkeavista seikoista huolimatta. Käytännöllisesti painottuneessa arvioivassa puheessa yhteisiä teemoja äitien haastatteluissa olivat pohdinnat siitä, haluavatko he lapsia, kuinka rankkaa lapsiarki ja äitinä oleminen on, taloudelliset huolet ja työn tai opintojen yhteensovittaminen perhe-elämän kanssa. Käytännöllisesti painottuneen arvioivan puheen teemat tuntuivat pohjautuvan siihen, jaksanko ja pystynkö olemaan hyvä äiti.

Halusimme syventää aineiston analyysiamme ja jatkoimme aineiston analyysia tutkimalla tarinoiden rakenteita. Tarinoiden rakenteilla tarkoitetaan juonen rakenteita, tapahtumien seurauksia, aikajanan suhteita, tarinan koherenssin moniulotteisuutta, tarinan herättämiä tunteita ja kertomuksentyyliä. Tarinoiden rakenteiden ajatellaan välittävän syvempiä merkityksiä kertojan identiteetistä. Tarinoiden rakenteellisten ominaisuuksien tutkimus on usein haastavampaa kuin tekstin sisältöjen, koska tekstin sisällöt ovat yksiselitteisempiä kuin tarinan rakenteet. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 10–11.) Analysoimme äitiyden tarinoiden rakenteita Labovin (1972) mallin avulla. Labovin (1972) mallissa painotetaan tarinoiden tapahtumien tutkimusta. Labovin (1972) malli sisältää kuusi kategoriaa, jotka voidaan ymmärtää kysymyksinä, joihin kertomus vastaa. Nämä kategoriat ovat: 1. Tiivistelmä – Mistä tarina kertoo? 2. Orientaatio – Kuka, missä ja milloin? 3. Komplikaatio – Mitä tapahtui? 4. Arviointi – Miksi jotain tapahtui ja miksi kerron tämän tarinan? 5. Ratkaisu – Mitä tapahtuu kertomuksen lopuksi? 6. Lopuke – Miten kertomus lopetetaan? Näihin kategorioihin pyritään vastaamaan esittämällä väitteitä tarinoista. Väitteet muodostetaan puolestaan tarinoissa esiintyvien lauseiden pohjalta. Väitteet sijoitetaan eri kategorioihin. (Bold 2012, 126; Labov 1972.)

Tarkasteltuamme äitiyden tarinoita Labovin (1972) mallin avulla ja huomasimme, että äitiyden tarinoiden alku- ja loppukohtiin kiteytyi runsaasti arvioivaa puhetta. Äitiyden tarinoiden alkuvaiheissa käsiteltiin sitä, miten päätös hankkia lapsi yksin syntyi sekä päätöksen oikeutusta ja sen seurauksia. Tarinoiden loppukohdissa äidit kertoivat omasta suhtautumisestaan itselliseen äitiyteen ja arvioivat kuinka tyytyväisiä he ovat olleet päätökseensä hankkia lapsi yksin.

Aineiston analyysin viimeisessä vaiheessa muodostimme äitien kertomuksista temaattisen ja tarinan rakenteiden analyysin pohjalta kaksi tarinatyyppiä. Ennen tarinatyyppien muodostamista analysoimme yksilöllisesti kaikki äitiyden tarinat. Valmiit tarinatypit syntyivät tarkastelemalla kertomusten arvioivaa puhetta, jolloin huomasimme, että osalla äideistä korostui moraalisesti arvioiva puhe jo alkutilanteesta kerrottaessa, kun taas toisilla äideistä käytännöllisesti arvioiva puhe painottui lapsen syntymän jälkeiseen aikaan. Lisäksi tarinatyyppiä erotti sekä kertomusten alkutilanne että sen päätös (Labov 1972). Itsellisten äitien kertomukset olikin mahdollista jakaa kahteen kategoriaan näiden kerronnan erojen perusteella (ks. taulukko 1, s. 34). Valmiit tarinatypit saivat nimet eettisesti äitiyttä arvioiva kertomus ja käytännöllisesti äitiyttä arvioiva kertomus. Halusimme raportoida tulokset runsaiden aineistokatkelmien avulla siksi, että katkelmien perusteella lukija voi arvioida tekemiemme tulkintojen uskottavuutta ja analyysimme luotettavuutta.

2.5 Eettiset ratkaisut

Itsellisen äitiyden tarinan jakaminen voi olla kertojalleen sensitiivinen aihe, joten tässä tutkimuksessa on kiinnitetty tarkasti huomiota eettisiin ratkaisuihin. Huomioon otettavia käytännön seikkoja ovat tutkimusluvan hankkiminen sekä aineiston säilytys- ja salassapitovelvollisuuteen liittyvät käytännöt (TENK, 2012). Tutkimukseen osallistujat allekirjoittivat suostumuslomakkeen (Liite 2), jonka yhteydessä heitä informoitiin tutkimuksen luonteesta, tavoitteista, toteutuksesta sekä aineiston käsittelystä. Osallistujille selvennettiin myös anonymiteettiä.

liittyviä käytänteitä ja sitä, keillä kaikilla on oikeus hyödyntää haastattelunauhoituksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018. kohta 5.4.4.) Tämän tutkimuksen vastaava tutkija Eija Sevón laati tietosuojailmoituksen, joka käytiin läpi tutkimukseen osallistujien kanssa haastattelun aluksi (Liite 1).

Oman tarinan jakaminen ja kuulluksi tuleminen on parhaimmillaan palkitseva ja terapeuttinen kokemus (Hänninen 2018). Haastatteluaineiston keräysvaiheessa riskinä on kuitenkin se, ettei riittävää luottamusta tutkijan ja osallistujan välille pääse syntymään tai päinvastaisessa tilanteessa osallistuja tulee jakaneeksi asioita oman mukavuusalueensa ulkopuolelta (Tiittula & Ruusuvuori 2005). Sen vuoksi haastattelutilanteessa kiinnitettiin huomiota hienotunteisuuteen pitämällä haastattelun runko mahdollisimman niukkana ja antamalla äideille tilaa kertoa itsestään omaehtoisesti. Avoimen haastattelurungon ansiosta jakamisen halu ja sitä seurannut luottamuksen rakentuminen olivatkin aistittavissa haastattelujen kerronnassa. Osallistujien tarinoita kunnioittava tutkimusote on tärkeä, sillä henkilökohtaisen elämän tarkastelu aineiston analysointivaiheessa voi tuntua epämiellyttävältä tai loukkaavalta (Hänninen 2018). Tutkimuksen teossa, tulosten tallentamisessa ja niiden esittämisessä onkin noudatettu hienovaraisuutta sekä hyvän tieteellisen käytännön edellyttämää huolellisuutta ja rehellisyyttä (TENK 2012). Itsellinen äitiys on myös Suomessa vielä melko marginaalinen ilmiö, joten osallistujien anonymiteetin varjelu oli tutkimuksen raportoinnissa tärkeää. Hänninen (2018) nimeääkin narratiivisen tutkimuksen haasteeksi sen, että henkilön elämäkerta voi toimia tunnistetietona vielä anonymisoinnin jälkeenkin. Tästä syystä osallistujien nimet ja muut tarinoissa esiintyvät nimet on korvattu pseudonyymeilla, eikä kenenkään tarinaa jaettu kokonaisuudessaan tutkimuksen yhteydessä. Jätimme myös identifioinnin mahdollistavat yksityiskohdat, kuten tutkittavien tarkan iän, asuinpaikkakunnan, tarkat sukulaisuussuhteet, lapsiin liittyvät tunnistamisen mahdollistavat ominaisuudet ja arkaluontoisilta tuntuvat kokemukset kokonaan tulosten raportoinnin ulkopuolelle tai esitimme ne siten, että osallistujien tunnistaminen ei ole mahdollista.

3 KAKSI KERTOMUSTA ITSELLISESTÄ ÄITIYDESTÄ

3.1 Tarinatyyppit

Haastattelun aluksi äitejä pyydettiin kertomaan ”miten sinusta tuli itsellinen äiti?”. Aineistossamme äidit vastasivat kysymykseen jakamalla elämäntarinansa käännekohtia, joiden kautta he päättivät lähteä perustamaan perheen yksin. Kenenkään naisen matka perheeksi ei kuitenkaan ollut yksinkertainen ja suoraviivainen, vaan aiheutti monenlaista pohdintaa, josta käytämme termiä arvioiva puhe (Labov 1972). Yhdeksän haastattelun pohjalta muodostimme kaksi tarinatyyppiä, eettisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus sekä käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus. Toisissa tarinoissa tahalliseen yksinvanhemmuuteen liitetyt eettiset kysymykset värittävät tarinoita läpi haastattelun, ja toisissa tarinoissa puolestaan yksinvanhemmuuden käytännölliset haasteet nousevat pääteemaksi huolista puhuttaessa. Taulukko 1 (s. 34) esittelee näiden kahden tarinatyyppin kertomusten tarinallisen rakenteen ja kerronnan pääpiirteet.

Taulukko 1. Kaksi itsellisen äitiyden tarinatyyppiä

	Eettisesti äitiyttä arvioiva kertomus (4 äitiä)	Käytännöllisesti äitiyttä arvioiva kertomus (5 äitiä)
Alkutilanne	Ydinperheen ideologia vahvana omassa mielessä, päätös lähteä itselliseksi äidiksi on vaikea ja tapahtuu jonkin käännekohtan laukaisemana.	Itsellinen äitiys näyttäytyy alusta asti tasa-arvoisena perhemuotona, äidiksi lähdetään sopivan syyn (esim. tietty ikä tai vauvakuume) perusteella, päätöstä ryhtyä äidiksi yksin leimaa ilo.
Tarinatyyppille keskeinen arvioiva puhe	Onko lapsen hankkiminen yksin oikein lapsen kannalta; onko minulla oikeus perustaa perhe yksin; tuomitsevatko muut minut; kärsiikö lapsi isättömyydestä;	Arjen haasteet eli työn tai opiskelun ja perheen yhteensovittaminen; oman ajan puute; ulkopuolisen avun tarve; avun pyytämisen vaikeus; uupuminen vanhemmuuteen; perheen taloudellinen tilanne.

	Eettisesti äitiyttä arvioiva kertomus (4 äitiä)	Käytännöllisesti äitiyttä arvioiva kertomus (5 äitiä)
	kärsiikö lapsi tunte- mattomasta geneettisestä alkuperästä; syrjitäänkö lastani; onko yksin- huoltajuus riskitekijä lap- sen hyvinvoinnille; ovatko hedelmöityshoidot eet- tisesti oikein.	
Lopputilanne	Itselliseen äitiyteen voi- daan olla haastattelu- hetkellä tyytyväisiä tai suhtautua kriittisesti.	Haasteet jatkuvat haastattelu- hetkelläkin, mutta äidit ovat hyvin tyytyväisiä ratkai- suunsa perustaa perhe yksin.

Neljän naisen kertomukset itsellisestä äitiydestä luokittelimme eettisesti äitiyttä arvioivaan kertomukseen ja viiden naisen kokemukset puolestaan käytännöllisesti äitiyttä arvioivaan kertomukseen. Erittelimme taulukkoon kunkin tarinatyyppin alkutilanteen, keskeisen arvioivan puheen sekä lopputilanteen, joiden perusteella olimme myös sijoittaneet kertomukset tarinatyyppihin analyysivaiheessa. Kuvaamme kumpaakin tarinatyyppiä yksityiskohtaisemmin alaluvuissa 3.1 ja 3.2.

3.2 Eettisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus

Alkutilanne. Eettisesti äitiyttä arvioiviin kertomuksiin sijoittui aineistostamme neljä tarinaa: Evan, Marikan, Sofian ja Annin tarina. Kaikkien äitien arvioiva puhe oli kuitenkin jossain määrin eettis-käytännöllistä ja tämän tarinatyyppin äidit jakoivat haastatteluissa joitakin käytännön elämään liittyviä haasteita kuten lapsiarjen rankkuus, puolison kaipuu jakamaan työtaakkaa, taloudellinen tilanne, pelko muiden tuomitsemisesta ja pelko omasta sairastumisesta, jotka näyttivät nousseen pintaan erityisesti lapsen syntymän jälkeen. Sijoitimme äidit kuitenkin tähän tarinatyyppiin sen perusteella, että eettiset kysymykset painottuivat selkeästi vahvemmin heidän arvioivassa puheessa. Äitejä yhdisti se, että he olivat toivoneet saavansa perinteisen ydinperheen ja kumppanin kanssa. Eevalla, Sofialla ja Annilla perheen perustamisen kaipuu yhdessä miehen kanssa oli erityisen vahvana.

"mä en ollut niin.. Sillein lapsikeskeinen tai vauvakeskeinen. -- Mut se (perheen perustaminen) liittyi aina siihen puolisoon tai partneriin, et kunhan löytyy sopiva partneri ja hänen kanssaan on oltu useampi vuosi, että se luottamus herää, että tässä yhdessä voidaan ottaa seuraava askel." -Eva

"--pitkään vielä yritin sitä ydinperhemallia saavuttaa. Ja tutustua sellaisiin ihmisiin joiden kanssa se olis mahdollista mutsit se ei vaan toteutunut." -Sofia

"--oon aina ajatellu, et haluais itse avioliitossa tehdä lapsia. Et mul on aikasemmin ollu hyvin perinteinen se moraalikäisyys." -Anni

Näillä kolmella äidillä päätös lähteä hedelmöityshoitoihin syntyi selkeän käännekohdan tai avaintapahtuman kautta. Rohkeuden päätöksentekoon toivat oman vanhemman kuolema, Suomeen muutto pitkän ulkomailla asumisen jälkeen tai läheisen ihmisen ja lääkärin omasta kokemuksesta nousut kannustus hedelmöityshoitoihin. Naiset olivat myös tietoisia ikääntymisestään, mikä toimi kannustimena hedelmöityshoitojen aloittamiselle.

"Sit mä muutin takas Suomeen, mä sain täältä hyvän työpaikan. -- Ja sit se oli vähän semmonen, niinku semmonen vähän kepeäkin ajatus, että.. -- kun mä kerran asunkin tämmöessä maassa ja kaupungissa missä on olemassa moniikin klinikoita, et ehkä ne aikasemmin ei olis ollut niitä helppoja mahdollisuuksia yrittää itsekseen raskaaksi." -Eva

"--hän vaa sano et hei, ootko aatellu et sä voisit yksin alkaa sitä projektia tekemään. Ja sit mä vaan havahduin siihen et hei, voisko se olla mahdollista yksin. -- Et en oo aikasemmin ees omissa ajatuksissani antanu tollasta mahdollisuutta. No sitte ku mun sisko sano, jota mä oon hänen mielipiteitään arvostanut ja näin, -- ku hän on vielä perheen jäsen. Tuli ikään kuin lupa lähteä sitä asiaa ajattelemaan. Ja sit ku se..sit mä jotenki päässäni sen ajattelin, että mä kadun sitä jos mä en lähe tätä keinoa yrittämään. Et nyt mä en voi sitä enää odottaa, ku oon jo tän ikänen." -Anni

" -- mä olin varmaan jo kolme vuotta miettinyt siinä vaiheessa, et tää on niinku yksi vaihtoehto tää itsellinen äitiys. Ja sit varsinkin, kun se vanhempani kuoli tai vähän ennen, niin vaan mä jotenkin mietin et nyt mun pitää tehdä ne isot ratkaisut elämässäni. Et nyt ei voi enää jäädä niinkun miettimään. Ja päätin silloin sen että nyt ryhdyn tähän prosessiin ja tota ja niin sitten tein. --silloin mä myös valitsin, et jos haluan äitiyden niin mun pitää toimia nyt. -- Mä olin silloin siis 36-vuotias ja vähän alle kolkytseitsemän kun mä menin ekan kerran sinne klinikalle." -Sofia

Sofia kuvasi itselliseksi äidiksi ryhtymistä samanaikaisesti ison unelman toteutumisenä ja kipeänä luopumisena omasta haaveesta perustaa perhe puolison kanssa.

"-- mä sain rohkeutta päästää irti myös jollain lailla siitäkin, niinku siitä mun isosta unelmasta. -- todeta, että toisaalta se myös toteutui, mut nyt mä voin mennä niinku eteenpäin. Niin -- mä ehkä silloin luovuin siitä, että mä saisin ydinperheen." -Sofia

Aineistokatkelma tuo hyvin esille sen, miten perinteisesti parisuhteen kautta äidiksi tulo koettiin parhaana tapana perustaa oma perhe, mutta kuinka yksin

jääminen ei kuitenkaan loppujen lopuksi estänyt naisia toteuttamasta äitiyden unelmaansa.

Yksi tämän tarinatyyppin äideistä, Marika, eroaa tarinaltaan muista kolmesta. Hän oli jo lopettanut perheestä haaveilun, kunnes tuli yli 40-vuotiaana puolisuunnitellusti raskaaksi tutun ihmisen avulla. Hän tunsu suurta iloa lapsesta, sillä hän ei ollut ajatellut saavansa perhettä nuoruuden keskenmenon ja huonojen parisuhteiden takia. Hän koki, että yllättäen raskaaksi tulo *”oli vaan jotenki niin oikein”*, ja haastattelussa korostui luopumisen sijaan ilo ja saaminen.

Tarinatyyppille keskeinen arvioiva puhe. Hedelmöityshoitojen kautta perheen perustaneita äitejä yhdisti vahva eettinen pohdinta, onko lapsen hankkiminen yksin oikein lapsen kannalta, ja onko heillä siihen oikeus.

” -- itellä on se et onko tää [itsellinen äitiys] oikein, onko minulla siihen oikeutta ja mitä se on lapsen kannalta. ” -Anni

”Koska se on ollut pakko perustella itselle se tosi tarkkaan et mikä oikeus mulla on ollut ryhtyä tähän prosessiin.” - Sofia

Myös Marika pohti tätä teemaa.

”Mut joskus saa lukee sit sellasii juttuja, tietty kiduttaa itteensä niillä ku lukee liikaa, mut just et miten ihmiset saattaa tuomita sellasesta itsekkäästä, niin sanotusti itsekkäästä teosta, et tekee yksinään sen lapsen.” -Marika

Marika vakuutti kuitenkin itse olleensa alusta asti tyytyväinen omaan valintaansa tulla äidiksi ilman kumppania, ja yksinvanhemmuuden pohdinta vaikutti koskevan enemmän huolta siitä, että hänen perheensä tulee tuomituksi muiden taholta.

Näiden itsellisten äitien moraalinen pohdinta kohdistui pitkälti lapsen edun ja hyvinvoinnin pohtimiseen ja kielteiseen stigmaan, joka yksinhuoltajille asetetaan edelleen yhteiskunnassamme. He pohtivat, tuleeko lapsi kärsimään isättömyydestä tai yksinvanhemmuudesta, tuntemattomasta geneettisestä alkuperästä, syrjinnästä tai yksinhuoltajuudesta ja siihen liitetystä stereotyyppioista.

” -- isä on niin merkityksellinen ihminen mun elämässä, et sit tuntu pitkään aika vaikeelta et mä voisin tehdä mun lapselle sen, että hänellä ei ole sitä toista. -- Mut ehkä se oli enemmän toi tommonen yhteiskunnallinen asenne, et millanen yhteiskunnallinen asenne

on itsellisiä äitejä kohtaan ja isätöntä poikaa kohtaan ja sitä naista kohtaan joka tekee lapselleen niin. Kyl se mua välillä surettaa ja sillein harmittaa.” -Sofia

“Et eniten se oli just tuo, et mitä se [yksinvanhemmuus] on sen lapsen kannalta, et kärsiikö se siitä sit aikuisena. Ja sitähan mä en vielä tiedä et miten mun lapset.. et miten menee.” -Anni

“ -- ehkä mäki pystyn [yksin] tarjoamaan sille lapselle sitä, mitä se tarvii. Et ehkä se oli siinä niinku se isoin pohtimisen paikka. ” -Anni

“-- tää kuitenkin mun vähän itsekäs toive olla nimenomaan raskaana menee hänen etujensa edelle. Että hän hänen alkuperänsä tulee olemaan monet vuodet niinku hämärän peitossa ja hänelle saattaa tulla pahaa mieltä juuri siitä että hänen et hänellä ei ole isähahmoa tai hän ei tiedä geneettisiä sukulaisiaan.” -Eva

“Et me ollaan ehkä monen mielestä vähän epätyypillisiä, vaik ei me nyt varmaan ehkä olla. Mut etku ihan täs nyt tullaan tässä toimeen ja äiti käy töissä ja kaikkee, et ku se stereotypia on aina vaan -- vahva. Et mitä se tarkoittaa et on yksinhuoltaja. Jotenki edelleen! Et ku leimataan niinku, ja se asuinalue [esimerkiksi] määritellään et siel asuu paljon niinku yksinhuoltajia ja muita et nojoo, niinku se olis nyt sen kummempi.” -Marika

“Ja ehkä myös siihen asenteeseen että yksinhuoltajien lapset ovat juuri ne, joista tulee jotenkin moniongelmaisia ja eivät pääse mihinkään elämässä ja ovat surkeita alusta loppuun tavallaan se elämänkohtalo. Ehkä vaan semmonen, et tietysti haluis ajatella, että omalla lapsella on hyvät eväät” -Sofia

Eva mietitytti myös, ovatko hedelmöityshoidot ylipäänsä eettisesti oikein.

“Ja sitku siinä [hedelmöityshoidoissa] on tavallaan tämmönen suunnitelmallisuus. Jumalan kaltaisen paikan ottaa niin, et tavallaan niinku manipuloidaan asioita -- siinä pitää tehdä tehdä tosi paljon niinku ajatuksii, et onko tää oikein jollakin lailla. Et tässä ei ole enää mitään..Tää on sattuman varaista, koska tää ei oo helppoo onnistua tässä, mutta tää on sattumanvaraista eri tavalla.” -Eva

Tässä tarinatyypissä korostuivat moraaliset pohdinnat siitä, mikä on oikein ja väärin, hyvää tai huonoa ja erityisesti millaisena heidän tekemänsä valinta näyttäytyy lapsen edun ja oikeuksien näkökulmasta. Nämä eettiset kysymykset sävyttivät siis naisten matkaa äideiksi. Toisaalta haave omasta perheestä motivoi naisia eteenpäin ja prosessoimalla ajatuksiaan he löysivät perusteluja kohti itselle hyväksytyä äitiyttä.

Lopputilanne. Haastatteluhetkellä perheiden lapset olivat 3–6-vuotiaita. Eettistä arviointia tuntuu tapahtuvan erityisesti ennen lapsen syntymää ja ennen hedelmöityshoitoihin ryhtymistä sekä niiden aikana. Lapsen syntymän jälkeen arkisemmat asiat saavat tilaa perheissä. Eva kiteyttää ajatuksen hyvin haastattelussaan:

“Nythän nää rupee unohtumaan nää koska lapsen syntymä on se viimeisin. Et sitte kaikki tietyt pelot kaikkoo, koska sitten hän on saapunut ja näillä mennään.” -Eva

Eettisesti äitiyttä arvioiva puhe ei siis korostunut haastatteluissa samalla tavalla enää lapsen syntymän jälkeen. Kaikki kuitenkin jatkoivat omia isättömyyteen, biologiseen isään tai mahdolliseen isähahmoon liittyvien teemojen pohdintoja haastatteluhetkelläkin. Esiin nousi eri tavoin myös sen arviointi, olivatko he hyviä äitejä.

Haastatteluhetkellä äitien suhtautuminen itsellistä äitiyttä kohtaan vaihteli. Marika ja Anni iloitsivat äitiydestä suuresti, ja Anni haluaisi rohkaista naisia mukaan itsellisen äitiyden prosessiin, jos oma halutulla vanhemmaksi on vahva. Anni koki vaikeimmaksi puolison henkisen tuen puutteen, mutta hän oli onnekseen saanut paljon tukea lastenhoitoon esimerkiksi neuvolasta. Marika puolestaan pohtii sitä, miten muut ihmiset suhtautuvat heidän perheeseensä, sekä lapsen biologisen isän roolia heidän elämässään. Myös Eva on kokenut äitiyden elämää rikastuttavana ja itseä kasvattavana asiana. Hänestä puolison avun puuttuminen on kuitenkin ollut raskasta, ja Eva kehottaa itsellistä äitiyttä harkitsevia ihmisiä miettimään asiaa huolella. Sofiakin kaipasi rinnalleen puolisoa, ja prosessoi yhä ydinperheestä luopumista. Hän on onnellinen, ettei jäänyt jumiin sinkkunaisen rooliin, mutta suree silti, ettei ollut *”hän joka sai kaiken”*. Sofia löysi kumppanin rinnalleen lapsen syntymän jälkeen ja tunsi, että sen myötä hän on saanut uutta merkitystä elämään.

3.3 Käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioiva kertomus

Alkutilanne. Käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioiviin kertomuksiin sijoittui aineistostamme viisi henkilöä: Lotta, Emma, Hanna, Liisa ja Heta. Sijoitimme äidit tähän tarinatyyppiin sen perusteella, että heidän tarinoissaan käytännölliset haasteet tuntuivat keskeisemmiltä, kuin eettinen itsellisen äitiyden arviointi. Näissä tarinoissa itsellinen äitiys näyttäytyi lähes tasa-arvoisena vaihtoehtona perinteisen kahden vanhemman ydinperheen rinnalla, kun äidit pohtivat perheen perustamista. Erityisesti Lotta ja Heta kokivat, että itsellinen äitiys on heille täysin tasavertainen perhemuoto kahden vanhemman perheisiin verratessa. Hannan tarinassa tasavertaisuutta kuvastaa se, että hän hankki lapsen

yksin ilman sen kummempaa pohdintaa ja vain halusta olla nuori äiti. Itsellisestä äitiydestä ilmiönä hän tuli tietoiseksi vasta myöhemmin.

”Ja sit mä voisin kuvitella, et monet aattelee et se itsellisyys on niinku viimenen valinta. Niinku se joillekki varmaan onki. Niinku on tosi pettyneitä et ei saanu sitä parisuhdetta. Ja kyl se joillekki varmaan onki, mut mulle tuntu et se oli enemmänki se ensimmäinen vaihtoehto. Et se ei oo semmonen niinku paniikkiratkaisu tai huonompi ratkaisu. Et ei se oo semmonen voivoteltava asia myöskään.” -Lotta

”-- tää on ollu niinku alusta asti mun valinta. Että sit on paljon niitä vanhempia, jotka -- pyörittää sitä arkee yksin eikä välttämättä sitä ite valinnu. Et tokihan se ei tarkota sitä, et asioita saattaa tulla yllätyksenä arjessa ja sitte eihän kaikkee voi etukäteen tietää ja näin, mut kuitenkin et se on ollu oma valinta ja pohdinta. Että tällä tavalla perheen perustaa.” - Heta

”Mutta mä en edelleenkään lähtis siitä käsityksestä, että tarvii olla isä ja äiti. En niin kun ollenkaan tai et se olis jotenkin huono ratkaisu saada yksin lapsi.” -Hanna

Vaikka jokainen tämän tarinatyyppin äideistä oli aluksi etsinyt puolisoa rinnalleen, he eivät silti kokeneet itsellisen äitiyden olevan viimeinen vaihtoehto perustaa oma perhe. He valitsivat äitiystoiveidensa toteuttamisen omalla aikataululla sen sijaan, että olisivat jääneet etsimään sopivaa kumppania viime hetkiin saakka.

” -mä oon ihan varma et jos mä en olis tehny tätä yksin niin mul ei olis lapsia ollenkaan. Ja sit mä en halunnut myöskään jättää sitä odottamista siihen et mä oon 40v ja sit vasta tehä ja olla et no ei sitä onnistunu hankkia sitä parisuhdetta. Et halusin suht nuorena hankkia” -Lotta

”Mut jotenki se sit se vahva tarve ja halu niinku siihen äidiks tulemiseen oli jotenki sit sellanen ja se vieminen ja mä olin jotenki aatellu et no jos mä en nyt kolkytviis-vuotiaaks mennessä tapaa ketään sellasta niinku isäehdokasta nii nii sitte päädyin tähän ratkasuun.” -Liisa

”ei halua olla sitte niinku viiskytvuotias joka sit niinku niinku tavallaan katuu sitä et ei oo edes yrittäny. Tai et olis jääny odottamaan sitä sitä tota prinssiä sitte et sit jotenki katkeroituu sille elämälle et.” -Liisa

Äideillä saattoi siis olla mielessä jonkinlainen takaraja sille, kuinka kauan he jaksavat odottaa puolison löytymistä. Kuten Liisa, Emma ja Heta haastatteluissaan toteavat, miehen saa milloin tahansa, mutta lapset on tehtävä nyt.

”-- äärimmäisen ilonen on siitä et oon päätyny siihen ratkasuun kyllä, et et, miehen voi löytää sit myöhemminkin mut et nainen ei valitettavasti voi niit lapsii saada” -Liisa

Tässä tarinatyypissä tunteita ennen itselliseksi äidiksi ryhtymistä yhdisti pohdinnan sijaan ennemminkin ilo. Lotan ja Hetan haastatteluissa nousi esiin ilo siitä, että äitiys todella on mahdollista yksin myös Suomessa.

“-- sitten jonkun aikaa vuoden vaan elelin itsekseni, ennen kun hokasin et hei tämmönen on mahdollista edes. Ja sit se tuntu, kun mä keksin sen et ”hei toi on se mun juttu” et toi on se polku mistä mun pitää päästä äidiksi.” -Lotta

“Thanku jostain lehtiartikkelista tai uutisesta mä sen näin, ku mä elin ihanku jossai omas kuplassa et en ollu tajunnu et tollanen on laillista ees. Niin heti kun mä sen, se oli ihan jossain sivulauseessa tai jotain, niin mä menin ja googlasin netistä ja löysin jonku keskustelupalstan joka oli suljettu ja tarkotettu itsellisille äideille. Ja must se oli jotenki ihmeellistä et hei miten tää voi olla mahdollista! Et sellanen valo sytty et vitsi jos mä oisin aina tienny tän niin mun ei olis tarvinnu stressata näistä kaikista vuosista!” -Lotta

“--olin vähän epävarma siitä, et voinko mä ees yksin hankkia lasta, et pitääkö olla parisuhteessa ja mitä. Ja mä muistan, ku mä soitin [hedelmöityshoitoklinikalle] et mä en tienny sillon sanaa itsellinen, et mikä mäoon. Et ku en mä oon niinku yksinäinen. Ja sit mä olin et niinku mä oon tällee yksin tai yksinäinen ihminen et miten, voiko sitten se ja onko edes mahdollista ja näin. Ja sit se jotenki vähä naurahtiki, et et sä oo yksinäinen, sä oot itsellinen sit. Ja olin et no niin, hyvä! Ne sano et totta kai, ja sit muistan et se eteneki siitä sit tosi nopeesti” -Heta

Liisa oli ollut tietoinen hedelmöityshoitojen laillisuudesta itsellisille naisille jo jonkin aikaa, mutta pohti vielä omaa ratkaisuaan pari vuotta. Päätöksen tehtyään hän kuvaa tunteitaan:

“ --sitku se päätöksen oli tehny nii sithän se oli vaan ihan niinku mahtavaa. Koska sit se oli niinku jotenki tavallaan mahdollista se mitä oli siinä kipuillu monta vuotta et mikä ei näyttäny olevan mahdollista” -Liisa

Liisan tarinassa päätös lähteä matkalle kohti omaa perhettä näyttäytyy uutena mahdollisuutena kohti unelmia. Onni ja mutkattomuus leimaavat myös Hannan valintaa tulla itselliseksi äidiksi. Hänellä oli kova “vauvakuume” 19-vuotiaana, joten hän päätti tehdä lapsen silloin tapailemansa miehen kanssa. Alusta asti oli kuitenkin selvää, ettei mies tulisi olemaan mukana perheen elämässä. Hanna kertoo, ettei “siinä ei tietenkään ollu sellasta syvää pohdintaa tästä äitiydestä”, vaan että nuorelle naiselle äitiys tuntui luonnolliselta ja mielenkiintoiselta.

Emma eroaa muista tarinatyypin äideistä siten, että hän pohti itselliseksi äidiksi ryhtymistä pitkään. Päätöstä pitkitti pohdinta siitä, haluaako hän lasta ollenkaan ja yksin oleminen vaikeutti arviointia. Lopulta 40-vuotiaana lapsi tuntui sopivan osaksi hänen elämäänsä, ja Emma lähti yrittämään raskautta.

Vaikka Emman tarinassa ilo ja vahva itsellisen äitiyden toimijuus eivät korostuneet päätöksen teossa niin selkeästi, sijoitimme Emman tarinan tähän tarinatyypin siksi, etteivät yksinvanhemmuuden eettiset kysymykset korostuneet hänen haastattelunsa teemoissa lainkaan.

Tarinatyypille keskeinen arvioiva puhe. Tässä tarinatyypissä keskeinen arvioiva puhe näkyi yksinhuoltajien lapsiperhearjen haasteina ja sen peilaamisena kahden vanhemman perheisiin. Iso teema oli työn ja perheen yhdistäminen. Emma, Liisa ja Heta kamppailevat pitkien päivien sekä yö- ja iltatöiden ja lastenhoidon yhdistämisen kanssa.

“et se on vaan se pari tuntii mitä sä oot sit siinä arjessa et aamulla lähetään ja illalla tullaan et sit jo onkin nukkumaanmenoaike. Et kyl mä muistan et se oli, se oli tosi silleen niinku kurjaa aikaa ja kauhee se syyllisyys ku sä meet hakeen lasta ja se istuu siellä pimeessä marraskuussa hiekkalaatikon reunalla ja kello on niinku puol viis ja. Jotenki se oli se oli kyllä ihan äärimmäisen sydäntä raastavaa jotenki -- ” -Liisa

“Perus arkee, aamulla pakkaudutaan liikkeelle ja mä hoidan tosissaan tällä hetkellä kuljetuksen maanantaista keskiviikkooamuun, ja sit mummo tulee keskiviikkona ja hakee illalla, vie torstaina aamulla, hakee illalla ja vie vielä perjantai-aamunakin. Ja sit jos lähtee kotiin, nii mä haen sit perjantaina. Ja tota... työmatkat jos on päiväseltään työmatka niin mummo vie ja mummo hakee ja laittaa sit nukkumaan.” -Emma

“Nii hetki et jonku toisen täytyy hakea mahdollisesti päiväkodista ja hoitaa ilta-aikaan ja näin mut et seki on helpottunut sit tässä kuitenkin ku on töissä ehtiny olla kuitenkin kohta kaks ja puol vuotta ja tuttavat toki sen tietää, niin se on normalisoitunu seki. Et välillä on iltaa töissä ja muuta. Ehkä niinku se, se työn ja arjen yhdistäminen [on vanhemmuudessa haastavinta].” -Heta

Hannan neljä ensimmäistä vuotta kotiäitinä olivat rauhallisia ja onnellisia, mutta aloitettuaan opinnot hänkin koki niiden yhteensovittamisen lapsiarjen kanssa raskaaksi.

“Sitä ensimmäistä neljää vuotta mun äitiydessä todella kuvasi se, että se mun mielestä niinku riitti enkä mä paljon mitään muuta tehnytään. Että mähän olin vaan lasten kanssa eikä mulla ollut tällaista opiskelun ja uran yhteensovittamisen ongelmaa. -- Ja et kyl ne haasteet siinä vanhemmuudessa lähtee siitä sit kun pitää alkaa tehdä jotain muutakin. Tai mulle on lähtenyt siinä vaiheessa.” -Hanna

Työn tai opintojen lisäksi myös oman ajan puute kuten lenkillä käynti ja ystävien näkeminen tuntuvat välillä haastavilta, mikä kuormittaa äitejä.

“Se et just jos joskus illalla tekis mieli et nyt ois pakko päästä niinku ulos tai pakko päästä lenkille tai pakko nii jotain sellasta nii en mä niinku ei se oo mahdollista.” -Liisa

Erityisesti Emmalla ja Hetalla turvaverkko on kannatellut heitä työn ja arjen yhdistämisessä sekä oman ajan löytymisessä paljon, ja molemmat arvostavatkin

omaa tilannettaan suuresti. Hanna puolestaan löysi kumppanin melko pian aloitettuaan opinnot, mikä laajensi hänen turvaverkkoaan. Liisa on ratkaissut osan arkikiireistä palkkaamalla lastenhoitajan yhdeksi päiväksi viikossa. Heta, Lotta ja Liisa tekevät myös lyhennettyä työaikaa, jolloin heille jää enemmän yhteistä aikaa perheen kanssa arki-iltaisain tai pidennettyjen viikonloppujen muodossa. Välillä perheissä kuitenkin kaivataan jotakuta jakamaan arjen töitä. Liisa kertoo, että he haaveilevat yhdessä lapsen kanssa siitä, että heillä kävisi taloudenhoitaja.

”Tietysti jos pystyis ulkoistaan kaikki nää tällaset siivoukset ja ruuanlaitot ja muut nii se olis ihan mahtavaa. [Lapsenikin] täs joskus keväällä et: ”Äiti, pitäiskö meidän hankkia sellanen kodinhoitaja?” Mä olin et: ”Mistä sä tiedät sanan kodinhoitaja?” (nauraa) et joo se olis kuule tosi hienoa. Ja sit hän sit alkoi oikeen miettiin et: ”no mikset sä voi sit sellasta hankkia?” ja mä yritin selittää et hän tulis meille sit töihin ja hänelle maksettais sit niinku palkkaa ja et ei äiti nyt oikein voi et ei oo mahdollista niinku siihen ja joo mut se oli niin mahtavaa ja sit me unelmoitiin siitä et hänki välillä on sitä sanonu et varmaan on huomannu sitä munki väsymystä ja muuta et niinku ”Äiti olis niin kiva, ajattele sun ei tarteis yhtään laittaa ruokaa ja sä voisit vaan koko ajan leikkii mun kanssa” et että, se olis kyl ihan mahtavaa. Vois keskittyä oleelliseen.” -Liisa

Myös Lotta kaipaisi jotakin ihmistä jakamaan työtaakkaa, ja heijastelee sitä puolisonkaipuuseen.

”Mut en mä muuhun sitä [puolisoa] kaipaa, mut siinä sen huomaa. Ja sit käytännön jutuissa, et toisilla lapsilla isä vie ja äiti hakee, nii onhan se paljon joustavampaa niiden käydä töissä. Ku meil se on et minä vien ja minä haen, aina. (H: nii et on aina vastuussa) Nii. Mikä tavallaan on siistä, et se antaa mulle itseluottamusta et minä selviydyn tästä. Mut et kyl se niinku rajottaa myös, et enhän mä pystyis tehdä kokopäivätöitä vaikka mä haluisinkin.” -Lotta

Lotta ei saanut ulkopuolista apua arkeen kahden pienen lapsensa kanssa, ja turvaverkkojen sekä oman ajan puute uuvutti hänet täysin. Hänelle äitiys oli myös ollut pitkäaikainen haave, joten hän myös kohdisti paineita itseään kohtaan kasvattajana.

Lotta: ”me oltiin niinku yksin et ei ollu mitään tukiverkkoja. Tai en mä tajunnu pyytää. Enkä mä siinä vaiheessa ees ymmärtäny pyytää, ku ne oli siellä hoidossa. Et nehän oli niinku jo hoidossa, nii miks mä olisin tarvinnu muuta hoitopaikkaa. --”

Haastattelija: ”Tuntuuks susta et sul oli jotenki semmonen et sun on pärjättävä itekses kun sä oot tähän lähteny?”

Lotta: ”Joo, on varmaa joo. Ja sit vähän sellanen halu näyttää tietenki et pärjäänhän mä, ku mä oon tälläsen valinnu. Et kyl mä pärjään. -- Ja sit se lähti siit aukeamaan, ja tukiverkkoja tuli ja noin nii sit alko itekki pikkuhiljaa toipumaan. “

Lotta koki, että ulkopuolista apua oli vaikea pyytää, sillä itsehän hän oli hankkinut lapset ilman puolisoa. Myös Heta puhuu siitä, miten yksin vanhempana apua pitää opetella pyytämään.

“Ja sitte se oma luonne joka on varmaan aika paljolti myöskin sellanen, valitettavasti, ettei tartte auttaa, mä pärjään yksin. Et sit on myös ehkä vaikee pyytää vaik sit tarviski. Mutsit onneks on ympärillä ihanii ihmisii jotka osaa auttaa pyytämättäkki. Vaik on ite sillee et en mä nyt tarvii, niin ne on et kyllä.” -Heta

Hanna kaipasi toisen aikuisen apua paineiden purkamiseen.

“-- kun olin yksin [lasteni] kanssa, et joskus silloin kun oli hankalampaa tai vaikeaa järjestää jotain asioita niin mä ajattelin että ihmisellä pitäis olla se toinen aikuinen siellä kotona et vois suuttua sille toiselle aikuiselle ettei joutuis ihan yksin käydä läpi sitä ärtynyttä oloa.” -Hanna

Lotta haluaa painottaa sitä, että itsellisten äitien haasteet ovat hyvin samanlaiset, kuin kenen tahansa yksinhuoltajan haasteet. Oma valinta perustaa yhden vanhemman perhe ei anna itsellisille äideille supervoimia.

“Käytännössä itselleen, niinku et vaik se olis kuinka lähteny omasta tahdosta, niin se käytännön elämä on kuitenkin tavallaan melkee verrannollista kenen tahansa yksinhuoltajan arkeen. Et tavallaan sitä tukee ja tukiverkkoja, niitä tarvii automaattisesti enemmän. Et vaik se olis kuinka oma valinta, nii se on silti niinku ikuisesti yksinhuoltajuutta. Et ei se tuu mitenkää ittestään. Et ei itsellisillä äideillä oo mitään ylimääräsiä voimavaroja tähän, vaikka ne onki valinnu tämän.” -Lotta

Yksi esiin nouseva haaste on perheiden taloudellinen tilanne. Heta kertoo suunnitelleensa tulevan perheen talouden hoidon tarkasti ennen raskautta.

“ --ite myös mietti niitä taloudellisia asioita, että halus myös niinku oikeesti pohtii sitä et mitä ne on konkreettisesti ne tuet mitä siihen liittyy tai on ja -- minkälainen palkka mun suurin piirtein pitää.. -- et oli jotenki hyvin konkreettinen ja realistinen että en niinku rynnännyt suin päin johonki ja kattonu et mitäs tästä nyt tulee ja näin. Että tota. Sillee niinku varmistelin sitä ja halus siitä olla niinku ite varma ja näin. Et sellanen varmuus ja kokemus itellä siitä et mä niinku pärjään.” -Heta

Etukäteen selvitetty taloudellinen varmuus toi Hetalle kaivattua luottamusta siihen, että hän tekee oikean valinnan perustaessaan perheen. Emmalle parempipalkkaisen työpaikan tuoma taloudellinen varmuus oli merkittävä sysäys kohti hedelmöityshoitoja.

“Ja sit viel et itekseen uskallanko [hankkia lapsia]. Et se on viel niinku tuplariski viel sit tavallaan työssäkin [verrattuna kahden vanhemman perheeseen]. Et sit siihen et uskalti lähteä hoitoihin, nii oli se et mä sain erittäin hyvän työpaikan silloin niinku [hoitoihin hakeutumivuoden] alusta. Et se niinku elämä oli varmemmalla pohjalla, ja olin asiantuntija-asemassa jo et oli niinku paremmalla uravaiheessa. Et se on varmaan niinku ihan valtavan suuri asia.” -Emma

Taloudellisen hyvinvoinnin kautta pyrittiin myös kompensoimaan mahdollisen yksinhuoltajuuden riskejä lapsen elämässä.

“minua jotenki helpotti hirveesti ku mä luin jonku... ku on näitä single by choice ja mother by choice-kirjoja nii jossain oli todettu että.. ja sit joku tanskalainen tutkimus oli kans tullu siitä yksinhuoltajuudesta, et ku sitä pidetään niinku riskitekijänä ja lapselle syrjäytymisriskinä, nii sit itselliset äidit on monet niinku siis joutuukin olemaan kohtuullisen vakaassa taloudellisessa tilanteessa. Et sit se ei olekaan niin riskitekijä.” - Emma

Vakaan taloudellisen tilanteen kautta äidit siis pystyvät vahvistamaan myös omaa kuvaansa itsestä hyvänä vanhempana.

Lopputilanne. Lasten syntymisen jälkeen arki tuo tullessaan monenlaisia haasteita ja pohdintoja tämän tarinatyyppin naisten elämään, ja osittain ne haasteet jatkuvat yhä haastatteluhetkelläkin. Äidit ovat kuitenkin todella tyytyväisiä päätökseensä lähteä itselliseksi äidiksi; oman perheen unelma on saavutettu eikä puolison puuttuminen estänyt heitä toteuttamasta sitä.

“No äiti, no se on niinku mä siinä aluks kerroin niin pitkän aikaa sitä olin toivonu ja aatellu ja et kyllä se on niinku semmonen merkittävä asia, hyvin hyvin merkittävä asia elämässä et on saanu tulla äidiksi. Ja niinku mä oon [lapsellenikin] kertonu nii [hän] on tehnyt minusta äidin.” -Liisa

“Mut se vaan jotenkin, että se semmonen onnellisuuden aika ilman sellaista varauksellisuutta on ollut näiden kahden ekan lapsen kanssa. -- et mä oon tosi tyytyväinen päätökseeni.” -Hanna

“Oon ollu tosi tyytyväinen siihen, et uskalsin lähteä hoitoihin yksin. Ja välillä on justii sellasia väsymyksen kausia ja muita mut kyl pääsääntöisesti arki sujuu ihan mukavasti.” - Emma

“Et en mä missään vaiheessa oo, et vaik oli kauheen raskasta, niin tekisin sen uudelleen kuitenkin. Et en oo katunu sitä et lähti yksin. -- Ja tosiaan sinänsä oon nauttinu äitiydestä, et mun mielestä se on se elämänsisältö ja se oikee. Rauhallista, et tuntuu niinku elämältä kuin sit olis se et elää yksin.” -Lotta

“-- mun mielestä ne kaikki vaiheet tässä on ollu ihania. Et jotenki se hetki mis me ollaan menossa, et se on niinku se on se paras vaihe tai näin. Et sit on ihana seurata sitä lasta, kun se persoona kehittyy ja huumorintaju kehittyy ja kaikki. Et se oli ihanaa se vauva-aika, mutsit on ollu ihanaa seurata myös ne kehitys ja kasvuvaiheet niinku matkan varrella. -- ylipäänsä et me ollaan me!” -Hefa

Tässä tutkimuksessa kaikkien äitien arvioiva puhe oli jossain määrin eettis-käytännöllistä. Siksi myös tähän tarinatyyppiin sijoitettujen äitien haastatteluissa eettiset teemat pompahtavat esiin siellä täällä. Näitä olivat isättömyyteen liittyvä pohdinta ja se, onko heillä oikeus ryhtyä äidiksi yksin. Tämän tarinatyyppin äideillä eettiset kysymykset eivät kuitenkaan määrittäneet heidän valintojaan,

vaan niihin suhtauduttiin enemmänkin elämään kuuluvina kysymyksinä. Isättömyys tai luovuttajan rooli on tämän tarinatyyppin äideille asia, joka voidaan selvittää selittämällä avoimesti lapselle ja lähipiirille perheen tausta. Äidit myös kokivat isän puuttumisen vähemmän tärkeänä asiana verrattuna esimerkiksi eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivan kertomuksen äidit. Heta kuvaa hyvin muidenkin äitien puolesta sitä, miten eettiset kysymykset eivät varsinaisesti vaivanneet häntä itseään, mutta ne täytyi silti käydä lävitse:

“-- itselle -- perhekäsitys on hyvin laaja, et mikä voi olla perhe ja minkälaisia perheitä tässä maailmassa on, ja se on niinku itelle ihan ok ja näin. Et tavallaan se ajatus oli kokoajan itellä et totta kai tää on niinku ok saada tällä tavalla perhe ja lapsi ja näin. Mut et siltiki et ne ajatukset jostain tuli että. Silti, että onks tää nyt. -- Et ne täytyy ne ajatukset jotenki käydä läpi vaikka ne siellä oli ne vastaukset olemassa ja se tieto.”-Heta

4 POHDINTA

4.1 Tarinatyyppit ydinperheideologiaa haastamassa

Tässä narratiivisessa tutkielmassa tavoitteenamme oli tutkia, millaisia tarinatyyppettä itsellisten äitien haastatteluista muodostuu. Haastatteluaineiston pohjalta tarinatyyppit tarkentuivat koskemaan sitä, millaista arvioivaa puhetta itsellisen äitiyden taustalta löytyy. Arvioiva puhe on Labovin (1972) kertomuksen rakennemallin keskeinen osa, evaluaatiota, jossa kerrottua arvioidaan tai arviotetaan jollain tavalla. Tässä tutkimuksessa arvioiva puhe oli usein äitien omakohtaista pohdintaa siitä, toimivatko he oikein tai eettisesti hyväksyttävällä tavalla perustaessaan yksin perheen, onko itsellinen äitiys ollut heidän kohdallaan hyvä ratkaisu, kuinka tyytyväisiä he olivat arkeensa tai minkälaisia haasteita yksinvanhemmuus on tuonut heidän perhearkeensa.

Kerronnallisen aineiston analyysin avulla muodostimme kaksi tarinatyyppiä, jotka nimesimme eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivaksi kertomukseksi sekä käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioivaksi kertomukseksi. Keskeisin ero näiden tarinatyyppien välillä oli se, että eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivissa kertomuksissa naiset pohtivat syvällisesti itselliseen äitiyteen liitettyjä moraalisia ristiriitoja. Aiempia tutkimustuloksia mukailien tässä tarinatyyppissä esille nousseet teemat koskivat heikentyntä hyvän äitiyden kokemusta (Graham 2017) sekä lasten isättömyyttä (Graham 2017, Nipuli 2015). Lisäksi eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivissa kertomuksissa äidit pohtivat lasten geneettistä alkuperää, hedelmöityshoitojen käyttöä sekä oikeuttaan perustaa perhe yksin. Käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioivassa kertomuksessa puolestaan ei käsitelty eettisiä ristiriitoja, vaan keskityttiin pohtimaan perheiden kohtaamia käytännön haasteita. Tässä tarinatyyppissä päätös ryhtyä itselliseksi äidiksi oli suhteellisen mutkaton, mutta lapsen synnyttyä elämä toi eteen haasteita. Äitien haastatteluissa huomio painottui käytännön elämän ongelmien ratkaisuun, joita aiheuttivat yksinhuoltajuus, lapsiarjen rankkuus ja taloudelliset

huolet. Myös aiemmissa tutkimuksissa itsellisten äitien on havaittu kokevan enemmän stressiä, ajanpuutetta sekä kahden vanhemman perheisiin verrattuna heikentyntä äiti-lapsisuhteen laatua, sillä puolison avun puute vaikeuttaa äitiyttä ja vähentää äidin ja lapsen yhteistä aikaa, kun äidin täytyy huolehtia yksin ansiotyöstä sekä kotitöistä. (Murray & Golombok 2005.) Näiden lisäksi yksinhuoltajien taloudellinen niukkuus ja sen aiheuttama heikentynyt hyvinvointi on todettu aiemmissa tutkimuksissa (Marks 2006). Tämän tutkielman vahvinta antia oli löydös siitä, etteivät kaikki itselliset äidit suhtaudu perhemalliinsa samalla tavalla. Itselliset äidit jakautuivat niihin, jotka pohtivat syvällisemmin itselliseen äitiyteen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja niihin, jotka keskittyvät enemmän käytännön elämässä esiintyviin huoliin, eivätkö koe suurta eettistä ristiriitaa yksinvanhemmuudessa. Koska itselliset äidit ovat keskenään hyvin heterogeeninen joukko, joiden kokemuksiin omasta äitiydestä vaikuttavat oma elämänsä historia, henkilökohtaiset käsitykset perheestä ja omasta tulevaisuudesta sekä lukuisat muut seikat, niin on myös loogista, että tutkimukseen osallistuneiden äitien arvioiva puhe korosti keskenään eri asioita. Yllättävää oli kuitenkin se, miten merkittäviksi ristiriidoiksi osalla äideistä näytti muodostuvan asiat, jotka toisissa haastatteluissa eivät aiheuttaneet lainkaan ongelmia.

Itsellinen äitiys poikkeaa perhemuotonsa takia perinteisestä ydinperheen ideologiasta. Tulostemme perusteella voidaan sanoa, että itselliseen äitiyteen liittyy korostunutta huolta lasten hyvinvoinnista sekä muiden ihmisten suhtautumisesta itselliseen äitiyteen. Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että itselliset äidit pelkäävät lastensa hyvinvoinnin heikentyvän isättömyydestä johtuen (Graham 2017) ja tuntemattoman luovuttajan avulla lapsen synnyttäneet äidit kertoivat kokeneensa tunkeileviä kysymyksiä, juoruilua, negatiivista kohtelua ja ryhmän ulkopuolelle jättämistä (Bos & Hakvoort 2007; Gartrell & Bos 2010). Itsellisten äitien kokema huoli lasten hyvinvoinnista ja muiden ihmisten suhtautumisesta heihin voi olla seurausta siitä, että itselliset äidit ovat tietoisesti valinneet yksinvanhemmuuden perhemuodokseen. Tämän vuoksi he myös pohtivat valintojensa seurauksia syvällisemmin verrattuna muihin

yksinhuoltajiin tai lapsen saaneisiin. Toiseksi itsellisten äitien huolta saattaa lisätä ydinperheen ideologiasta juontuva käsitys, jossa vain kaksi vanhempaa voivat taata lapsen hyvinvoinnin (Aarnio 2014; Moring 2013, 175). Näyttää siltä, että selvitäkseen heteronormatiivisella ydinperheiden kentällä aineistomme itsellisten äitien on aktiivisesti perusteltava omaa hyvää vanhemmuuttaan sekä itselleen, että muille. Molemmissa tarinatyypeissä päätös itselliseksi äidiksi ryhtymisestä vaati aktiivista toimijuutta. Itselliset äidit perustelivat omaa valintaansa eri tavoin, mutta yhteistä haastatteluissa oli tarve perustelun tai oikeutuksen luomiseen. Toisilla hyvän vanhemmuuden perustelu tapahtui esimerkiksi järjestämällä perheelle mahdollisimman hyvä taloudellinen tilanne tai muuten suotuisat olosuhteet sekä korostamalla perheen ainutlaatuista vahvaa tukiverkostoa ja lapsen laajentunutta perhekäsitystä. Toisilla äideillä keskiöön nousi moraalisen oikeutuksen luominen kertomuksen kautta, jolloin moraalista oikeutusta voitiin luoda esimerkiksi korostamalla, että päätös ryhtyä äidiksi yksin on tarkoin harkittu. Aiemmissa tutkimuksissa on samansuuntaisesti todettu, että yksinhuoltajien perheissä hyvää vanhemmuutta luodaan korostamalla samankaltaisuutta ydinperhe-elämän kanssa, kompensoimalla mahdollisia yksinhuoltajuudesta johtuvia haittoja tai tekemällä selkeää eroa perinteisiin perheisiin (Zartler 2014).

E erityisen vahvana perustelun tarve näyttäytyy eettisesti itsellistä äitiyttä arvioivien kertomuksissa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että naisten johtamien perheiden lasten hyvinvointi on hyvää (Golombok & Badger 2010), yksinhuoltajien perheiden lasten heikentynyt hyvinvointi johtuu lähinnä avioeron luomasta henkisestä kuormituksesta (Dunn, Deater-Deckard, Pickering, O' Connor & Golding 1998; Hampden-Thompson 2013; Murray & Golombok 2005) tai heikosta taloudellisesta tilanteesta (Marks 2006), isän puutetta ei ole koettu merkityksellisenä asiana lapsille kahden äidin perheissä (Van Parys ym. 2015) tai lahjasukusoluja käyttäneiden itsellisten äitien perheissä (Zadeh, Freeman & Golombok 2017), ja lapsien hyvinvointiin sekä kasvuun vaikuttavia tärkeitä tekijöitä ovat lähinnä vanhempi-lapsisuhteen laatu, perheen taloudellinen tilanne tai vanhemman hyvä mielenterveys, ei

heteronormatiivisesti rakentunut ydinperhe (Golombok, Zadeh, Imrie, Smith & Freeman 2016). Silti kahden vanhemman ihanne elää yhteiskunnassamme vahvana, ja aineistomme itselliset äidit joutuivat arvioimaan omaa perhemuotoaan uudelleen ja uudelleen poiketessaan tietoisesti lapsiperheiden normista.

Käytännöllisesti itsellistä äitiyttä arvioivissa kertomuksissa lapsiperhearjen haasteet nousevat keskeiseksi teemaksi. Itsellistä äitiyttä voisi kuvailla uudeksi yksinhuoltajuuden muodoksi, sillä heidän perheidensä kohtaamat arkihaasteet ovat käytännössä samanlaiset minkä tahansa yksinhuoltajaperheen kanssa, mutta yksinhuoltajuus on itse valittua eikä olosuhteista johtuvaa. Englanninkielisessä kirjallisuudessa tätä kuvataan jaottelulla *single mothers by choice vs. single mothers by circumstances* eli *itse valittu yksinhuoltajuus vs. olosuhteista seurannut yksinhuoltajuus* (Hertz 2006). Suomessa perhejärjestelmä perustuu oletukselle siitä, että perheen muodostavat lapset ja kaksi vanhempaa. Lastenhoito, äidin työssäkäynti tai perheiden taloudellinen tilanne nousevat harvemmin ongelmallisiksi silloin, kun niistä huolehtii kaksi aikuista yhdessä. Yksinhuoltajuus on kuitenkin suomessa yleinen perhemuoto, sillä noin joka viidennes suomalainen lapsiperhe on yhden vanhemman perhe (Tilastokeskus: Perheiden määrä jatkanut laskuaan 2019). Yksinhuoltajaäideillä on kahden vanhemman perheiden äiteihin verrattuna useammin haasteita yhdistää lastenhoito ja työssäkäynti, koska he eivät voi tukeutua kumppanin apuun. Yksinhuoltajaäidit joutuvat kahden vanhemman perheitä useammin tukeutumaan omaan läheisten tukiverkostoonsa taatakseen arkielämänsä sujuvuuden. (Moilanen, May, Räikkönen, Sevón & Laakso 2016.)

Tutkimuksemme tukee ajatusta siitä, että perinteisen ydinperheen ideologia asettaa monet jo olemassa olevat perheet eriarvoiseen asemaan, ja kyseenalaistaa siitä poikkeavien perheiden mahdollisuudet turvata lastensa hyvinvointi (Golombok 2015, Moring 2013, Smith 1993). Riippumatta siitä, minkälaiset haasteet nousevat keskiöön itsellisten äitien perheissä, ydinperheoletuksella on niissä osansa. Tulevaisuudessa perheiden moninaistumisen ilmiön voi olettaa muuttavan olemassa olevia rakenteita ja

muokkaavan suomalaista yhteiskuntaa toimivammaksi kaikenlaisten perheiden kannalta. Keskustelua tulisi käydä etenkin siitä, miten yksinhuoltajia voitaisiin tukea paremmin. Sallivampi ympäristö myös säästäisi normista poikkeavien perheiden jäseniä tarpeettomalta henkiseltä kuormitukselta. Erilaisten perheiden hyvinvointi tukee kaikkien perheiden hyvinvointia (Bock 2000).

4.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja jatkotutkimushaasteet

Tämä tutkielma oli laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruu menetelmänä toimi kerronnallinen haastattelu. Haastattelu toimi metodina hyvin, sillä rauhalliset haastattelutilanteet antoivat tutkimukseen osallistujille mahdollisuuden syventyä omaan äitiyden tarinaansa, ja toisaalta haastattelijalla oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä väärinymmärrysten varalta. Valitsimme tutkimuskohteeksi aineistosta nousevan kiinnostavan teeman, joka oli itsellisten äitien oma arvioiva puhe perinteisestä perhemallista poikkeavaa perhemuotoaan, itsellistä äitiyttä kohtaan. Äideiltä ei kuitenkaan suoraan kysytty teemaan liittyviä kysymyksiä, mikä saattaa jättää joitakin kokemuksia tulosten ulkopuolelle. Toisaalta aineistomme etuna voidaan pitää sitä, että osallistujat saivat itse nostaa esille tärkeinä pitämänsä asiat omalla matkallaan itsellisiksi äideiksi, mikä kertoo näiden teemojen olleen merkityksellisiä heidän äitiyden rakentumisessa. Näin haastattelijan kysymykset eivät vaikuttaneet johdattelevasti kerättyyn aineistoon. Haastattelut kuvaavat tiettyä aikaikkunaa äitien sen hetkisestä elämästä, sillä haastateltavien kokemukset omasta perheestä muuttuvat lasten kasvaessa. Itsellisten äitien lapset olivat haastatteluhetkellä suhteellisen nuoria, alle 6-vuotiaita, yhtä perhettä lukuun ottamatta. Perhe-elämän ajankohtaiset haasteet ja huolet muuttuvat lasten mukana, joten todennäköisesti teini-ikäisten lasten itsellisten äitien tarinat olisivat aivan erilaisia, kuin nyt kerätyt tuoreiden äitien tarinat. Yhdessä haastattelussa tätä kokemusta puettiin sanoiksi toteamalla, että haastattelusta olisi varmasti tullut hyvin erilainen ensimmäisen vauva-vuoden aikana, kuin nyt lapsen ollessa uhmaikäinen.

Analyysivaiheessa haasteenamme oli aineiston laajuus ja valitsemamme teeman monitulkinnallisuus. On todettu, että epäselvät tai monisäikeiset tarinat jäävät helposti tutkimuksen ulkopuolelle verrattuna selkeisiin tarinoihin (Hänninen 2018). Tällaiset tarinat ovat toisaalta myös todella mielenkiintoisia ja mukaansatempaavia. Tutustuimmekin aineistoon pitkäjänteisesti useiden lukukertojen avulla ja laatimalla erilaisia analyysitaulukoita, emmekä jättäneet itsellisten äitien haastatteluissa esiintyvistä arvioivasta puheesta mitään huomioimatta. Näin aineiston analyysivaihe oli todella antoisa monisäikeisyytensä ansiosta. Laadullinen tutkimus perustuu aina tulkintojen tekemiseen eikä voi olla täysin objektiivista, mikä voidaan nähdä tutkimuksen teon haasteena (Hänninen 2018). Tämän tutkimuksen etuna voidaan kuitenkin nähdä se, että tutkimus tehtiin kahden tutkijan yhteistyössä sekä työn ohjaajien avustuksella, joten tulkintoja rikastutti useamman henkilön ajatukset ja niiden pohjalta tehdyt johtopäätökset.

Yksi tutkimustuloksiimme vaikuttanut tekijä oli aineistomme koko. Aineisto koostui yhdeksästä haastattelusta, josta muodostimme kaksi tarinatyyppeä. Suurin osa tarinoista istui hyvin omaan tarinatyyppiinsä, mutta muutaman haastattelun sijoittuminen tarinatyyppiin tuntui vaikealta ja moniselitteiseltä. Tästä johtuen olemme kiinnostuneita siitä, olisiko isommalla aineistolla syntynyt kolmas tai neljäskin tarinatyyppi ja olisivatko tällöin tarinatyyppeihin kuuluvat äitien tarinat olleet keskenään homogeenisempiä. Aineisto oli kuitenkin tällaisenaan sopivan kokoinen, sillä pystyimme perustellusti sijoittamaan kaikki haastattelut omiin tarinatyyppeihinsä ja niiden sisällä havaittiin saturaatiota eli samojen teemojen toistumista (Eskola & Suoranta 1998). Tarinatyypit on tuloksissa raportoitu mahdollisimman läpinäkyvästi, jolloin lukija pystyy itse toteamaan niiden sisällä olevat äitien tarinoiden eroavaisuudet ja toisaalta perustelut siitä, miksi he kuuluvat samaan tarinatyyppiin.

Olimme tyytyväisiä aineiston monipuolisuuteen, mikä osaltaan myös puoltaa sen riittävää kokoa. Tutkimukseemme osallistui äitejä ympäri Suomea, ja heidän ikänsä esikoisen syntymisen hetkellä vaihteli alle 20-vuotiaasta yli 40-

vuotiaisiin. Äidit tulivat monesta eri koulutustaustasta ja lapsentekotavat eivät rajoittuneet ainoastaan hedelmöityshoitojen käyttöön, kuten monessa aiemmassa itsellisiä äitejä koskevassa tutkimuksessa. Myös ikähaarukka toi vaihtelua perinteiseen oletukseen siitä, että kaikki itselliset äidit ovat muita äitejä keskimäärin vanhempia. Toisaalta voidaan kysyä, onko kyseessä sama itsellisen äitiyden ilmiö kaiken ikäisten ja monin eri keinoin lapsia saaneiden kesken, vai halutaanko esimerkiksi perinteinen korkeakoulutettujen ja ensisynnyttäjien keski-ikää vanhempien sinkkunaisten hedelmöityshoitoihin hakeutuminen luokitella omaksi ilmiökseen. Tässä tutkimuksessa kuitenkin kaikki yksin perheen perustaneet naisoletetut nähtiin osana samaa itsellisen äitiyden ilmiötä.

Aineisto antoi runsaasti mahdollisuuksia sekä inspiraatiota jatkotutkimuksiin. Keskeisin jatkotutkimushaaste oli mielestämme selvittää sitä, voisiko suuremmalla aineistolla löytää useampia itsellisten äitientarintyyppisiä. Kuten aiemmin mainitsimme, muutaman äitiyden tarinan kohdalla kaipasimme laajempaa aineistoa kolmannen tarintyyppin muodostamiseksi. Aineistomme herätti myös ajatuksen siitä, että mahdollisesti lahjoitettuja sukusoluja käyttäneet äidit keskittyvät enemmän lapsen biologian ja isättömyyden teemoihin. Laajemman aineiston avulla voisi olla mahdollista selvittää sitä, eroavatko lahjasoluja käyttäneiden äitien ja muiden keinoin itsellisiksi äideiksi ryhtyneiden vanhempien kokemukset toisistaan suuressa otannassa.

Jo tämän aineiston perusteella olisimme voineet keskittyä myös muihin itsellisen äitiyden teemoihin. Esimerkiksi siihen, tavoittelivatko itselliset äidit ensisijaisesti ydinperhettä vai oliko itsellinen äitiys heille valittu tapa perustaa perhe. Aineistossamme osa äideistä oli mieltänyt perheen perustamisen perinteisen ydinperheen ideologian mukaisesti parisuhteeseen liittyväksi asiaksi, ja lapsen hankkimista yksin alettiin miettiä vaihtoehtona vasta sen jälkeen, kun sopivaa kumppania ei löytynyt. Näin ajattelivat erityisesti itsellistä äitiyttä eettisesti arvioivaan kertomukseen kuuluvat äidit. Toisaalta aineistossamme oli kaksi itsellistä äitiä, jotka olivat ensisijaisesti halunneet tulla äideiksi yksin ilman kumppania. Heidän lukumääränsä ollessa ainoastaan kaksi, emme kuitenkaan tässä tutkielmassa erottaneet heitä omaksi tarintyyppikseen.

Aineistomme perusteella kiinnostuimme myös siitä, miten perinteisesti ydinperheen ideologiasta poikkeavat äidit muodostavat itselle sekä toisille hyväksytyä äitiyttä. Aineistomme perusteella päätös ryhtyä itselliseksi äidiksi on hyvin reflektoitu eikä missään nimessä helppo ja suoraviivainen. Aineistosta erottui selvästi hetkiä, jolloin äidit näyttivät tarvitsevan perustelun omalle valinnalleen joko itseä tai muita varten, ja sivuammekin tätä teemaa teoriassa ja tuloksissa kevyesti. Itselle ja muille hyväksyty äitiys näyttäytyi kevyen tarkastelun perusteella myös vertailuna kahden vanhemman heteroperheisiin, ja oli onnistunutta saavuttaessaan samankaltaiset olosuhteet heidän kanssaan (ks. Moring 2013).

Vähemmistöperheiden tutkiminen ongelmalähtöisesti voidaan nähdä haasteena niiden kehittymisen kannalta; perheet joutuvat negatiivisen tarkastelun alle, kun heitä lähestytään vain siitä näkökulmasta, mitä ongelmia perhemalli heille tuottaa (Moring 2013, 185). Tässä tutkimuksessa lähestyimme itsellisen äitiyden ilmiötä neutraalisti, mutta aineistossa äidit nostivat selkeästi esiin perheen kohtaamia haasteita. Nipuli (2015) toteaa itsellisten äitien olevan myös mukana vahvistamassa isättömyyteen ja yksinvanhemmuuteen kulttuurissamme liitettyjä ennakkoluuloja, kun he osallistuvat huolikeskusteluun ja pelkäävät lapsen jäävän jostain paitsi. Itsellisiä äitejä ei kuitenkaan voi syyttää ennakkoluulojen vahvistamisesta, vaan ennemminkin heidän tarpeensa osallistua huolikeskusteluun muun yhteiskunnan ohella kertoo siitä, miten yhteiskunnan tulisi oppia paremmin vastaamaan vähemmistöjen tarpeisiin. Tutkimusaiheemme on kiinnostava siitä syystä, että se paljastaa meille jotakin yhteiskuntamme asettamista rakenteista, oletuksista ja paineista äitiyden kentällä. Tutkimuksemme nostaa esille kysymyksen siitä, miten voisimme paremmin tukea itsellisiä äitejä yhdessä muiden moninaisten perheiden kanssa. Jatkotutkimuksen haasteena on etsiä keinoja, joilla voidaan purkaa erilaisten perheiden tarvetta perustella omaa perhemuotoaan itselle sekä muille, sekä vertailla sitä ydinperheen ideologiaan. Hedelmällisempää sekä perheille itselleen, että kaikille perheille voisi olla tiedostaa itsellisen vanhemmuuden

omat erityiset piirteensä ja iloita niistä vahvuuksista, ja sitä kautta ravistella myös perinteisiin kahden vanhemman ydinperheisiin juurtuneita normeja.

5 LÄHTEET

- Aarnio, K. 2014. Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen työpäpaperi 6/2014. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Andrews, M., Squire C. & Tamboukou, M. 2013. Doing narrative research. 2. painos. London: Sage Publications.
- Arola, N. & Tapio, O. 2014. "Lapseni on ennen muuta minun lapseni, rakas ja tärkeä eikä isätön": Näkökulmia isättömyyteen itsellisten äitien perheissä. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Austin, H. & Carpenter, L. 2008. Troubled, troublesome, troubling mothers: The dilemma of difference in women's personal motherhood narratives. *Narrative Inquiry* 18 (2), 378–392.
- Backlund, S. & Hukkanen, M. 2013. Äidiksi ilman elämänkumppania hedelmöityshoidoilla. Opinnäytetyö. Laurea-Ammattikorkeakoulu.
- Bengtson, V. 2001. Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family* 63 (2), 1–16.
- Bold, C. 2012. Using narrative in research. London: Sage Publications.
- Bos, H. & Hakvoort, E. 2007. Child adjustment and parenting in planned lesbian families with known and as-yet unknown donors. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology* 28 (2), 121–9.
- Biblarz, T. J. & Stacey, J. 2010. How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family* 72 (1), 3–22.
- Bock, J. D. 2000. Doing the right thing? Single mothers by choice and the struggle for legitimacy. *Gender & Society* 14 (1), 62–86 .
- Castrén, A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe ja uusperhe. Gaudeamus. Helsinki: Helsinki University Press.
- Castrén, A-M. & Högbacka, R. 2014. Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sosiologia*, 51, 106–122.

- Crossley, M. L. 2007. Narrative analysis. Teoksessa E. Lyons & A. Coyle (toim.) *Analysing qualitative data in psychology*. London: Sage. 131-144.
- Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K., O' Connor, T. G. & Golding, J. 1998. Children's adjustment and prosocial behaviour in step-, single-parent, and non-stepfamily settings: Findings from a community study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39 (8), 1083-1095.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Felicitas mehilainen. 2019. *Hoidot Naispareille ja itsellisille naisille*.
<https://felicitas.mehilainen.fi/lapsettomuus/hedelmoityshoidot/hoidot-naispareille-ja-itsellisille-naisille/> (luettu 6.11.2019)
Sukusolujen luovutus. <https://felicitas.mehilainen.fi/tule-luovuttajaksi/>. (luettu 12.9.2019)
- Farrel, B., Vandevusse, A. & Ocobock, A. 2012. Family change and the state of family sociology. *Current Sociology*. 60 (3), 283-301.
- Gartrell, N. & Bos, H. 2010. US national longitudinal lesbian family study: Psychological adjustment of 17-year-old adolescents. *Pediatrics* 126 (1), 28-36.
- Gibson, B. & Hua, Z. *Interviews*. Teoksessa: Z. Hua (Toim.) 2016. *Research Methods in Intercultural Communication*. Sussex: John Wiley & Sons Inc.
- Gubrium, J., Holstein, J., Marvasti, A., & McKinney, K. 2012. *Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft*. 2. painos. London: Sage Publications.
- Goldberg, A. E. & Allen, K. R. 2013. Donor, Dad, or...? Young Adults with Lesbian Parents' Experiences with Known Donors. *Family Process* 52 (2), 338-50.
- Golombok, S. 2015. *Modern families. Parents and Children in New Family Forms*. Cambridge University Press.

- Golombok, S. & Badger, S. 2010. Children raised in mother-headed families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers, at early adulthood. *Human Reproduction* 25 (1), 150-157.
- Golombok, S., Zadeh, S., Imrie, S., Smith, V., & Freeman T. 2016. Single Mothers by Choice: Mother-Child Relationships and Children's Psychological Adjustment. *Journal of Family Psychology* 30 (4), 409-418.
- Graham, S. 2017. Being a 'good' parent: single women reflecting upon 'selfishness' and 'risk' when pursuing motherhood through sperm donation. *Anthropology & Medicine*. 25 (3), 249-264.
- Hampden-Thompson, G. 2013. Family policy, family structure, and children's educational achievement. *Social Science Research*. 42 (3), 804-817.
- Hayford, S.R. & Guzzo, K. B. 2015. The single mother by choice myth. *Understanding People in Their Social Worlds*. Berkeley. 14 (4), 70-72.
- Helsingin Sanomat. 2016. Yhä useampi ryhtyy äidiksi yksin – Linda Lindholm, 27: "En halunnut odottaa suhdetta, johon pitäisi vauvakuumeen takia heti hankkia lapsi". <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002924481.html>. (Luettu 14.10.2019)
- Hertz, R. 2006. *Single by chace, mothers by choice: How women are choosing parenthood without marriage and greating the new American family*. Oxford: Oxord University press.
- Hertz, R. & Ferguson, F. 1997. Kinship strategies and self-sufficiency among single mothers by choice. *Post Modern Family Ties. Qualitative Sociology* 20 (2), 187-209.
- Hänninen, V. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: R. Valli (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 -Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. painos. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Itä-Suomen Yliopisto. 2019. Avioliittoperheen tuolla puolen: analyysi avioliiton ulkopuolella syntyneitten vauvojen perhesuhteista. Yhteiskuntatieteiden laitos.

- <https://www.uef.fi/web/yhteiskuntatieteet/tutkimustoiminta/avioliitto-perheen-tuolla-puolen>. (Luettu 13.10.2019)
- Isola, A-M. (2013). Sukupuolen ja syntyvyyden retoriikasta. *Idäntutkimus*.
<https://journal.fi/idantutkimus/article/download/79486/40321> (luettu 17.10.2019)
- Kaskisaari, M. 2003. Parisuhteen rekisteröinti tunnustuksen performatiivina. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 16 (2), 4–19.
- Kelhä, M. 2013. Aikuisen naisen äitiys, kulttuuriset ikäjärjestykset ja naiskansalaisuus. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 196–218.
- Klock, S. C., Jacob, M. C. & Maier, D. 1996. A comparison of single and married recipients of donor insemination. *Human Reproduction* 11 (11), 2554–2557.
- Klotz, M. 2013. Genetic knowledge and family identity: Managing gamete donation in Britain and Germany.
- Kuosmanen, P. 2007. Johdanto. Sateenkaariperheet, julkiset tilat ja queer-politiikka Suomessa. *Suomen queer-tutkimuksen seuran lehti* (1), V-VI.
- Koskinen, M. Sarkkinen, S. & Svala, M. 2014. Johdanto. Teoksessa M. Koskinen, S. Sarkkinen & M. Svala (toim.) *Kansainvälinen adoptio Suomessa : tutkimusnäkökulmia adoptioon*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing house. 5–13.
- Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061237>. (Luettu 11.9.2019)
- Labov, W. 1972. *Language in the inner city: Studies in the black English vernacular*. Oxford: Blackwell.
- Leiblum, S. R., Palmer, M. G. & Spector, I. P. 1995. Non-traditional mothers: Single heterosexual, lesbian women and lesbian couples electing motherhood via donor insemination. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*. 16 (1), 11–20.
- Lieblich, A., Tuvan-Mashiach, R. & Tammar, B. 1998. *Narrative research: reading, analysis and interpretation*. London: Sage Publications.

- Maaseudun Tulevaisuus. 2018. Äidiksi ilman kumppania – Eve sai tyttären aivan viimeisellä hetkellä
<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/i ihmiset-kulttuuri/artikkeli-1.239809>. (Luettu 14.10.2019)
- Malacrida, C. 2009. Performing motherhood in a disablist world: dilemmas of motherhood, femininity and disability. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 22 (1), 99–117.
- Mannis, V. 1999. Single mothers by choice. *Family Relations* 48 (2). 121-128.
- Marks, G. 2006. Family size, family type and student achievement: Cross-national differences and the role of socioeconomic and school factors. *Journal of Comparative Family Studies* 37 (1), 1–9.
- May, V. 2008. On being a ‘good’ mother: The moral presentation of self in written life stories. *Sociology* 42 (3), 470–486.
- Mccalum, F. & Golombok, S. 2004. Children raised in fatherless families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45 (8), 1407-1419.
- McCandless, J. & Sheldon, S. 2008. No Father Required? The Welfare Assessment in the Human Fertilisation and Embryology Act 2008. *Feminist Legal Studies* 18 (3), 201–225.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2008. Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. *Perhebarometri*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Moilanen, S., May, V., Räikkönen, E., Sevón, E. & Laakso, M. 2016. Mothers non-standard working and childcare-related challenges. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36 (1/2), 36–52.
- Moring, A. 2013. *Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Unigrafia.
- Murray, C. & Golombok, S. 2005. Going It Alone: Solo Mothers and Their Infants Conceived by Donor Insemination. *American Journal of Orthopsychiatry* 75 (2), 242–253.

- Nipuli, S. 2015. Itselliset naiset hedelmöityshoidoissa. Taistelua asemasta heteronormatiivisissa rakenteissa. *Sukupuolentutkimus* 28 (1), 5–17.
- Nipuli, S. 2012. Itselliset naiset hedelmöityshoitajien kentällä. Pro-gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Nousiainen, K. 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.
- Parsons, T., Bales, R., Olds, J., Zelditch, M. & Slater, P. 1956. *Family: socialization and interaction process*. London: Routledge & Kegan Paul 1956.
- Perhehoitoliitto. 2019.
Miten sijaisvanhemmaksi tullaan
https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan. (Luettu 27.8.2019)
Sijaisvanhemmuus.
<https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus>.
(Luettu 27.8.2019)
- Perlesz, A., Brown, R., McNair, R., Lindsay, J., Pitts, M. & de Vaus, D. 2006. Lesbian family disclosure: Authenticity and safety within private and public domains. *Lesbian & Gay Psychology Review* 7 (1), 53–64.
- Segalen, M. 1997. Introduction. Teoksessa M. Gullestad & M. Segalen (Toim.) 1997. *Family and Kinship in Europe* (s. 1–13). London and Washington: Pinter.
- Sevón, E. 2011. Oikea aika tulla äidiksi? Naisten tarinoita äidiksi tulon halusta ja valinnasta. *Naistutkimuslehti* 24 (2), 18–33.
- Smith, D. 1993. The standard North American family. SNAF as an Ideological Code. *Journal of Family Issues* (14) 50–65.
- Sateenkaariperheet. 2019.
Tilannekatsaus. <https://sateenkaariperheet.fi/uutiset/tilannekatsaus-sateenkaariperheiden-lapsettomuushoitajien-kaynnistaminen-julkisilla-klinikoilla> (Luettu 3.9.2019)

Miten lapsia tehdään. <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/miten-lapsia-tehdaan/> (Luettu 27.8.2019)

Sukula, S. 2009. Matka äidiksi. Tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta.

Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, Juvenes Print.

Tapper, A. 2014. Hedelmöityshoidon yhtenäiset perusteet. Selvityshenkilön raportti. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Hedelmöityshoidot. 2016-2017. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/hedelmoityshoidot>. (Luettu 5.9.2019)

Perinataalitulasto – Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet. 2018.

<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet/perinataalitulasto-synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet>. (Luettu 5.9.2019)

Yhden vanhemman perhe. 2019

<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopakettit/monimuotoiset-perheet/yhden-vanhemman-perhe>. (Luettu 5.9.2019)

Terveyskirjasto. 2019. Koeputkihedelmöitys.

https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00870. (Luettu 6.11.2019)

Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa L. Tiittula & J.

Ruusuvuori (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Tilastokeskus

Adoptiot. 2017.

https://www.stat.fi/til/adopt/2017/adopt_2017_2018-08-23_tie_001_fi.html. (Luettu 5.9.2019)

Perheiden määrä jatkanut laskuan. 2019.

https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_fi.html (luettu 6.11.2019)

Väestöennuste. 2019.

https://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_fi.html. (Luettu 14.10.2019)

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki.
- Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä : lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Van Parys, H., Provoost, V., Wyverkens, E., De Sutter, P., Pennings, G. & Buysse, A. 2016. Family communication about the donor conception: A multi-perspective qualitative study with lesbian parents and their children. *Qualitative Health Research* 26 (14), 1998–2008.
- Viittala, T. 2013. Odotan yksin – yksin lasta odottavien naisten ja yksin lapsen saaneiden äitien tarvitsema sosiaalinen tuki. Opinnäytetyö. Oulu: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Weinraub, M. & Wolf, B. 1983. Effects of stress and social supports on mother-child interactions in single and two-parent families. *Child Development* 54 (5), 1297–1311.
- Yle Uutiset.
2019. Myös naisparit ja itselliset naiset saavat pian hedelmöityshoitoja Husissa. <https://yle.fi/uutiset/3-10737164>. (Luettu 3.9.2019)
2018. Yh-äiti hankki toisen lapsen yksin, kun kumppania ei kuulunut – "Moni on sanonut miettineensä samaa, mutta ei ole uskaltanut". <https://yle.fi/uutiset/3-10196668>. (Luettu 14.10.2019)
- Zadeh, S., Freeman, T. & Golombok, S. 2017. 'What does donor mean to a four-year-old?': initial insights into young children's perspectives in solo mother families. *Children & Society* 31 (3), 194–205.
- Zartler, U. 2014. How to deal with moral tales: constructions and strategies of single-parent families. *Journal of Marriage and Family* 76 (3). 604–619.

6 LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksen tietosuojailmoitus

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

29.1.2019

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä tutkittavan ole pakko toimittaa mitään tietoja, tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää.

Tietosuojailmoitus on toimitettu suoraan tutkittavalle

Perheen perustaminen, valinta tulla äidiksi ja isäksi sekä vanhemmuus nyky-yhteiskunnassa on tutkimushanke, jonka osatutkimuksessa haastatellaan itsellisiä äitejä (naisia, jotka ovat saaneet lapsen/lapsia ilman kumppania). Tutkimuksen kesto on viisi vuotta. Ensimmäiset tutkimustulokset raportoidaan vuoden 2019 aikana, mutta aineiston analysointi ja raportointi jatkuu vuoden 2023 loppuun asti.

1 . TUTKIMUKSESTA VASTAAVAT TAHOT

Tutkimuksen vastuullinen johtaja: Eija Sevón, 0408053650, eija.sevon@jyu.fi, Kasvatustieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuksen suorittajat:Henkilötietoja käsittelevät ovat sopimussuhteessa yliopistoon. Lisätietoja henkilöistä saa tutkimuksen johtajalta.

Henkilötietojen luovuttaminen: Tietoja voidaan luovuttaa opiskelija Sonja Nymanille ja Pihla Honkaniemelle. Kaikkia osapuolia sitovat salassapitovelvollisuudet. Tiedot luovutetaan opiskelijoille litterointia varten, muille henkilöille koodattuina.

2 . TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, itsellisten äitien valintaa tulla äidiksi ja perustaa perhe ilman kumppania. Lisäksi on tarkoitus selvittää, miten he ovat vanhemmaksi tulon kokeneet, mitä vanhemmuus ja lapsi tai lapset heillemerkitsevät.

Tutkimukseen osallistuvat naiset, jotka ovat saaneet lapsen/lapsia ja elävät lasten kanssa ilman kumppania. Tutkimukseen osallistuu noin 25 tutkittavaa.

Tutkimuksessa käsitellään yhteystietoja erillään varsinaisesta tutkimusaineistosta. Tutkimusaineiston muodostavat tutkittavien haastattelunauhoitteet ja -litteraatit, joista viimeksi mainitut pseudonymisoidaan. Haastatteluaineistoa ei yhdistetä rekisteritietoihin. Haastatteluita voidaan käyttää osana laajempaa tutkimusta pseudonymisoituna. Tiedot ovat: word-tiedostoina sekä äänitallenteina, ja ne sisältävät haastattelulitterointeja, kirjoituksia, analyysimatriiseja, muistiinpanoja ja tekstejä.

3 . TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Tutkimus liittyy Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella tehtävään tutkimushankkeeseen, joka käsittelee perheen perustamista, vanhemmaksi tuloa ja valintaa tulla äidiksi ja isäksi nyky-yhteiskunnassa. Tutkimuksessa haastatellaan erilaisia vanhempia. Haastatteluiden kesto on noin 1,5 tuntia ja ne tapahtuvat haastateltavan valitsemassa paikassa. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan kirjoitetuksi tekstiksi.

4 . TUTKIMUKSEN MAHDOLLISET HYÖDYT JA HAITAT TUTKITTAVILLE

Tutkimus tuottaa tietoa perheen perustamisen kysymyksistä ja haasteista nykypäivän Suomessa erilaisten tutkittavien ryhmien näkökulmasta. Tutkimus tekee ymmärrettäväksi niitä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia rakenteellisia tekijöitä, erontekoja ja stereotyyppioita, joille tämän päivän vanhemmuus rakentuu ja joita vasten vanhemmaksi tulon valinta ja perheen perustaminen tapahtuvat. Tutkimus tuottaa tietoa ja tekee ymmärrettäväksi erilaisia tapoja perustaa perhe ja toimia vanhempana. Se edistää keskustelua yhdenvertaisesta mahdollisuudesta ja oikeudesta perustaa perhe tämän päivän Suomessa.

5. HENKILÖTIETOJEN SUOJAAMINEN

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Tutkimusaineistoa voidaan käyttää opinnäytetöissä (kandidaatin ja pro gradu –tutkielmissä sekä väitöskirjatutkimuksessa). Analyysyjä varten tutkimusaineisto pseudonymisoidaan, jolloin siitä muutetaan tai poistetaan kaikki tutkittavan tunnistamisen suoraan mahdollistavat tiedot (nimet, asuinpaikat, työpaikat yms.).

Tietoja ei voida tunnistaa tutkimukseen liittyvistä tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista. Kertomukset tulevat ainoastaan tutkimuskäyttöön. Haastatteluista ei julkaista missään raportoinnissa kokonaisuudessaan, vaan niistä etsitään erilaisia teemoja ja tyyppisiä, jotka kuvataan yleisellä tasolla. Haastatteluista voidaan kuitenkin julkaista aineistokatkelmia, joista kaikki tunnistetiedot on poistettu. Aineisto säilytetään viiden vuoden ajan.

Henkilötietojen suojaamiseksi käytetään seuraavia suojatoimia

tutkimuksella on vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä;

toimenpiteet, joilla parannetaan henkilötietoja käsittelevän henkilöstön osaamista (koulutus, ohjeet);

tietosuojavastaavan nimittäminen;

rekisterinpitäjän ja käsittelijän sisäiset toimenpiteet, joilla estetään pääsy henkilötietoihin;

henkilötietojen pseudonymisointi;

tietoturvalliset henkilötietojen käsittely-ympäristöt;

muut organisatoriset toimenpiteet (kuten koulutus ja sopimukset tutkimusavustajien kanssa)

Suorien tunnistetietojen käsittely

Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa, mutta koodiavain säilytetään

Tutkimustuloksissa ja muissa asiakirjoissa tutkittaviin viitataan vain tunnistekoodilla. Tunnistekoodiavainta, joka mahdollistaa henkilötietojen yhdistämisen tunnistekodeihin säilytetään tietoturvallisesti, ja se hävitetään viiden vuoden kuluttua.

Tutkimusaineistoa säilytetään Jyväskylän yliopisto tutkimusaineiston käsittelyä koskevien tietoturvakäytänteiden mukaisesti.

6 . TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksesta valmistuu tieteellisiä julkaisuja/opinnäytetöitä/kongressi - ja seminaariesityksiä/opetusta/käytännön sovelluksia/kaupallista hyödyntämistä. Tutkimustuloksistaviestitään tutkittaville myöskin henkilökohtaisesti.

7 . TUTKIMUKSEN KUSTANNUKSET JA TALOUDELLISET SELVITYKSET

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu kustannuksia tutkittaville.

8 . TUTKITTAVAN OIKEUDET JA NIISTÄ POIKKEAMINEN

Tutkittavalla on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen.

Tutkittavalla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. (lue lisää: <http://www.tietosuoja.fi>).

Rekisteröidyn muista tietosuoja-asetuksen mukaisista oikeuksista ei poiketa tässä tutkimuksessa.

9 . HENKILÖTIETOJEN SÄILYTTÄMINEN JA ARKISTOINTI

Rekisteriä säilytetään kasvatustieteiden laitoksella tietokoneen tietosuojatulla asemalla, kunnes tutkimus on päättynyt pseudonymisoituna, jonka jälkeen aineisto hävitetään tai arkistoidaan.

10 . REKISTERÖIDYN OIKEUKSIEN TOTEUTTAMINEN

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 ©, 40014 Jyväskylän yliopisto,

puh. 040 805 3472, e-mail: kirjaamo(at)jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

11 . TUTKITTAVIEN VAKUUTUSTURVA

Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen.

Liite 2. Tiedote ja suostumuslomake

Hyvä itsellinen äiti!

Olen kiinnostunut polustasi tulla äidiksi ja perustaa perhe ilman kumppania. Miten olet vanhemmaksi tulon kokenut ja mitä vanhemmuus ja lapsi tai lapset sinulle merkitsevät.

Miten tutkimus tehdään?

Tutkimus liittyy Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella tehtävään tutkimushankkeeseen, joka käsittelee perheen perustamista, vanhemmaksi tuloa ja valintaa tulla äidiksi ja isäksi nyky-yhteiskunnassa. Tutkimuksessa haastatellaan erilaisia vanhempia. Haastatteluiden kesto on noin 1,5 tuntia. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan kirjoitetuksi tekstiksi.

Tutkimustiedon käyttö ja luottamuksellisuus

Tutkimuksessa noudatamme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) laatimia periaatteita. Tutkimukseen osallistuminen on Sinulle vapaaehtoista. Tutkimuksen tiedot ovat luottamuksellisia siten, että tutkittavien henkilöllisyys ei tule ilmi missään tutkimuksen teon vaiheessa. Aineistoja tullaan käyttämään vain tutkijan valvonnassa. Saatuja aineistoja säilytetään tutkijan työhuoneessa kasvatustieteiden laitoksessa lukitussa tilassa ja elektroninen aineisto säilytetään asianmukaisesti suojattuna. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Noudatamme ehdotonta luottamuksellisuutta Sinun henkilökohtaisten tietojesi kanssa. Kertomuksesi tulee ainoastaan tutkimuskäyttöön. Haastatteluita ei julkaista missään raportoinnissa kokonaisuudessaan, vaan niistä etsitään erilaisia teemoja ja tyyppisiä, jotka kuvataan yleisellä tasolla. Haastatteluista voidaan kuitenkin julkaista aineistokatkelmia, joista kaikki tunnistetiedot on poistettu. Aineisto säilytetään viiden vuoden ajan.

Kiitos, että olet mukana tuottamassa uutta ja tärkeää tietoa tästä hyvin vähän tutkitusta aiheesta.

Tutkijan yhteystiedot:

Eija Sevón, Yliopistotutkija, eija.sevon@jyu.fi
Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja annan suostumukseni osallistumisestani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista. Tiedän, että tietojani käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille. Olen tietoinen, että voin keskeyttää tutkimukseen osallistumisen ja peruuttaa suostumukseni syytä ilmoittamatta. Peruuttaessani suostumukseni siihen mennessä kerättyä tietoa voidaan käyttää tutkimuksen aineistona, ellen toisin pyydä.

Nimeäni, henkilötietojani tai muita tietoja, joiden perusteella minut voitaisiin tunnistaa, ei paljasteta missään tutkimuksen vaiheessa. Tutkimusaineistoa käsitellään ja säilytetään niin, ettei kolmannella osapuolella tutkitun ja tutkijoiden lisäksi ole pääsyä aineistoon.

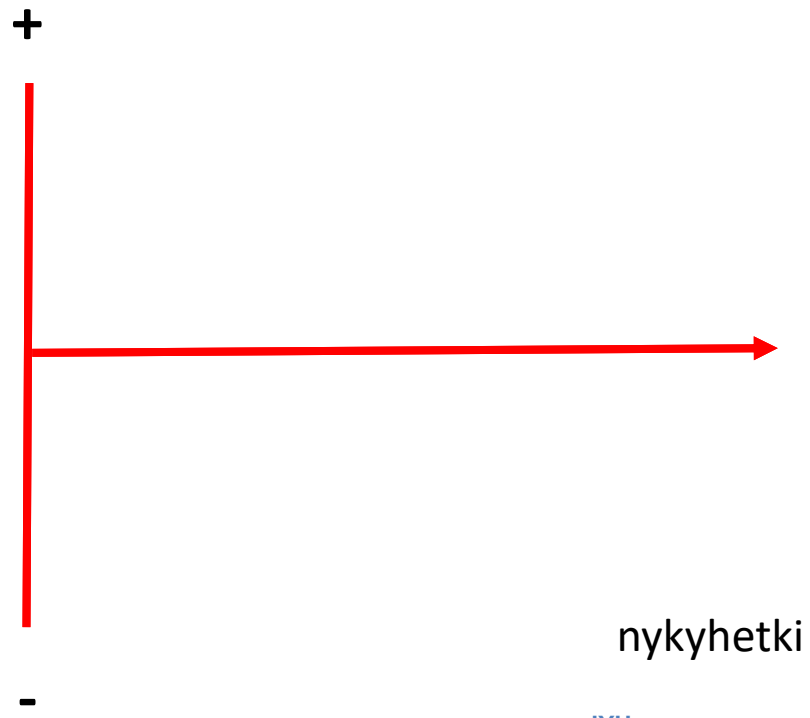
Yhteystietojani käytetään vain yhteydenpitoon Sinun ja tutkijan välillä. Yhteystietoja ei käytetä muihin tarkoituksiin.

Olen saanut tutkijan yhteystiedot, ja voin pyytää häneltä halutessani lisätietoja.

Paikka..... Aika/..... 201

Liite 3. Äitiyden aikajana

Äitiyden aikajana

Liite 4. Verkostokartta

VERKOSTOKARTTA

